

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur toşəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naJu gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi mōs ase?

Itosi mōs naJu gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. İbol husur nəpasian siYesu, nəpusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptaıs, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən bıpərɸar ke aYesu evi kiŋ len nəpasusan siTevit tovi kiŋ ta sutuai. Evi kiŋ aGot tokel gati mai alat aİsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən bılav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isoɸur aYesu togole.

Isor husur nēsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhāv-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən naḡusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1–7.29)

Nasoran san 2 (10.5–11.1)

Nasoran san 3 (13.1–52)

Nasoran san 4 (18.1–35)

Nasoran san 5 (24.1–25.46)

Imaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naJu ləbikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən ḡevi Kristo, hən ḡeil a mō hən galito, ḡevi kiḡ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1–2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nau-man san (3.1–4.11)

3) AYesu etuḡat hən nauman san (4.12–25)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naḡehuh (5.1–7.29)

5) AYesu igol namerikel isobur (8.1–9.34)

6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)

7) AYesu eḡusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)

8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53–15.20)

9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)

10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)

11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)

12) Lutah gat aYesu (26.1–56)

13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai bal-bal (26.57–27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1-20)

Nəbathuyah siYesu

(Luk 3.23-38)

¹ Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siAraham:

² AAraham evi atəman aIsak.

AIsak evi atəman aJakop,
tovi atəman aJutah mai aĀvan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru
tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAmminatap evi atəman aNahson,
tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.

APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.

AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kiŋ.

Ale aTevit evi atəman aSolomon,
anan tovi asoan aUriah a mō.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehopoam.

Ale aRehopoam evi atəman aApijah.

Ale aApijah evi atəman aAsa.*

⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.

Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.

⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

* **1:7:** NaloĀulat galevis ta sutuai luke Asaf ləsake Asa.

Ale aJotam evi atəman aAhas.

Ale aAhas evi atəman aHesekiah.

¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.

AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.

¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah

mai aʋan gail len nəboŋ

lotomaŋiŋiriah vi Papilon.*

¹² Husur nəmaŋiŋiriah vi Papilon:

aJekoniah evi atəman aSealtiel,

ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,

tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.

¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.

Ale aSatok evi atəman aAkim.

Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aEleasar.

Ale aEleasar evi atəman aMattan.

Ale aMattan evi atəman aJakop.

¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,
topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot
totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tubat len aApraham vəbar aTevit
ikad naur lotovi 14 ŋisi, ale tubat len aTevit vəbar
nəmaŋiŋiriah vi Papilon ikad naur lotovi 14
am, ale tubat len nəmaŋiŋiriah vi Papilon vəbar
aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14
tətas.

AMeri ipas aYesu

(Luk 2.1-7)

¹⁸ Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan
aYesu, aMeri ikel gati ke tilah mai aJosef, be a tahw

* **1:11:** 2Ki 24.12-16

hən arbiḅon, isaḅi ke etian, aNunun aGot togole.

¹⁹ Husur ke ahaṽut san, aJosef tovi nəvanuan tonor, nəboḅon tosəsəlonḅ hən aMeri totian, emətahun ḅigol nahurun aMeri ḅisa, ḅa isaḅ səhoti len nənauan san ke teriḅ aMeri, be emətahun avan ideh ḅeləboii.

²⁰ Nəboḅon tonau natgalenan sal, aḅel sua siNasuḅ evisi həni len nabəḅer. Ike, “Josef anatum ulumḅan siTevit, sagemətahw hən gəḅesəhar aMeri hən ḅevi asoamḅ, bathut natətai totian həni, aNunun aGot gatolavi maii. ²¹ Alitenan dereh tipas anatum ulumḅan balai, ale geriḅ nahəsən aYesu lan, husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai.”

²² Natgalen ḅisi evisi hən ḅigol nəsa aGot tokele len nabuḅon aḅai kelkel ur ḅisarpoh. Ike:

²³ “Məteris! Navensus dereh tetian,
ale tipas anatum ulumḅan,
ale lekis nahəsən aImmanuel,”
namilen tovi
“AGot itah mai gadito.”*

²⁴ Nəboḅon aJosef tolele, igol nəsa aḅel siNasuḅ tokel maii. Esəhar aMeri tovi asoan ²⁵ be sagol naitian maii van vəbar nəboḅon topas anatum ulumḅan sua. AJosef eriḅ nəhes Yesu lan.

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən naməso

¹ Husur nəboḅon lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboḅon aHerot tovi kiḅ, alalumḅan namitisau hən naməso luyar dan Nais vi Jerusalem ² luke, “Atenan lotopasi hən ḅevi kiḅ seju gail, atenan gai be? Husur namtoris naməso

* **1:23:** Isa 7.14, 8.8, 10

san nəboŋ tovisi ale namtogəm hən namtbilotu həni.”

³ Nəboŋ aHerot aKiŋ tosəsəloŋ hən natenan, nəlon etuhatuh, mai alat a Jerusalem p̄isi lumagenan. ⁴ Ekis abiltihai tutumav p̄isi mai ahai p̄usan p̄isi hən nalo luḅonḅon ale eus galit ke, “AKristo, aGot bitabtabuh lan, dereh lipasi a be?” ⁵ Ale lukel maii ke, “Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ “ ‘Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
 gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-m̄o-an
 len naut a Jutah,
 husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-m̄o-an sua dereh
 tegəm balai
 hən beil a m̄o hən nəvanuan sagw gail, alat a
 Israel,
 hum nəvanuan nasipsip toil a m̄o hən gal-
 ito.’ ”*

⁷ Beti aHerot igol nəḅonḅonan tosusuah mai alalurnan namitisau hən nam̄eso. Eus galit hən nəboŋ mai namityal nam̄eso tovisi ale lukele. ⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doŋ vahvahur natətai. Nəboŋ mətbisabi, kel uri mai ginau hən ginau am nəḅivan valotu həni.”

⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nakinŋ tononŋ, lorinŋ naut enan, ale nam̄eso lotorisi nəboŋ tovisi, eil a m̄o hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan. ¹⁰ Nəboŋ lotoris nam̄eso lukemkem masuḅ. ¹¹ Nəboŋ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəgedur, lulotu həni, ale losəŋav hən naviolan salit hən ləḅeviol mai natətai hən

* **2:6:** Mic 5.2

nagol, nafran̄kinsens mai namər.* ¹² Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel nalələgauan mai galit len nabəber ke saletəlmam van hən aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len naḡisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

¹³ Nəboŋ alalum̄an namitisau hən naməso lotovan tia, aŋel sua siNasuḡ evisi hən aJosef len nabəber ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəbikel mai gaiug hən gəbetəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən ḡigol ḡimat.”

¹⁴ Ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale eriŋ naut enan vi Ijip. ¹⁵ Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasuḡ aGot tokele isarpoh, len nabuŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anatugw ulum̄an dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

¹⁶ Nəboŋ aHerot tonau ləboii ke alalum̄an namitisau hən naməso lotogəraŋi, nəlon ipaŋpaŋ masuḡ vəsa. Esəvat alalum̄an hən ləḡigol alathutai ḡisi, nədaḡ halit toru vi paŋ, ləḡimat len naut a Pətlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor

* **2:11:** Nagol evi nametəlai sua tomədmədaŋ, nətau han toyanyaŋ. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəbeḡur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekiŋ gail. Nafran̄kinsens evi nəda hən nəhai tomasmas nəbon tosusau. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel loḡəraŋi len natutumavan husur nəbon nəbasuhab han esusau. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberin̄i len nəkaliko lotoruŋ gol niben nəvanuan tomat lan hən ḡipat ebəlav be asike ḡibo. * **2:15:** Hos 11.1

hən namityal tosaḅi len alalunġan namitisau hən namġeso. ¹⁷ Beti nġsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:

¹⁸ “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah, totaŋ, tois habat len nalolosaan, ARakel itaŋis anatun gail, emġatahun avan ideh ħetəŋov nġlon vi pan husur loḅuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

¹⁹ Nġboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasuḅ evisi hən aJosef len naḅġber len naut a Ijip ²⁰ toke, “Gile mġhat, sġhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai hən lġḅigol ħimat, lumat tia.” ²¹ Nġa ile mġhat, sġhar alarminan ale evi lan naut a Israel. ²² Avil nġboŋ tosəsəloŋ hġni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atġman, len naut a Jutea, emġatahw hən ħivan ei. Nġboŋ aGot tokel nalġlġgauan maii len naḅġber, eriŋ naut enan, evi Kalili. ²³ Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nġsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi hən auleNasaret balai.”

3

AJon Baptais eutaŋ hən naḅisal (Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Len nġboŋ galenan, aJon Baptais egġm vi lan naut masmas toḅġbesw a Jutea. Etuḅat kel ur napisulan siGot. ² Ike, “Mitipair dan nġsaan samito husur natohan pipihəlan aGot len nġmav egġm pġpadaŋ.”

* **2:18:** Jer 31.15

3 Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke,

“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḅḅesw, ‘Məteutaut hən naḅisal mōs Nasuḅ,

gol naḅisal san gail linor.’ ”*

4 AJon māu esun nahurabat lotovaii hən na-sivurhət nəkamel, mai etutuḅ hən nəhau tutuḅ hən nahurhuḅuluk.* Ihan taḅtaḅor, ihan nalokust mai nəhani.*

5 Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vis Nawisel Jortan, luvan van həni.

6 Ale ibaptais hən galito len Nawisel Jortan nəḅoḅ lotokel vəhot nəsaan salit gail.

7 Nəḅoḅ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosḅur lotogəm hən ləḅibaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nəmāt gail!† Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətḅigam dan nabiltiḅilol paḅpaḅ ḅegəmai? 8 Len nəmauran samito mitiḅan hən naḅite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan.

9 Samtinau ke mətələḅoi mətḅikel mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis, aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke, aGot eləḅoi ḅilav nəvat galegai ḅai, ale gol ke legəm vi pasusan siApraham!

10 AGot esumān naulumān toutaut tia hən ḅitai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai ḅisi ləsəḅan hən naḅit tovoi, gai dereh titaii, bar hən gail vi lan nəhab. 11 Ginau nubaptais hən gamit hən nəwai sil nəpairan dan nəsaan samito.

* **3:3:** Isa 40.3 * **3:4:** 2Ki 1.8 * **3:4:** Nalokust ehun natohtohlomətu, naJu gail lotoləḅoi ləḅihanhəni. Nəhani evi natit tohehe masuḅ topat len naim sesukapak gail. † **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaiḅa tovi nəmāt tosa. Len nənauan seJu gail, nəmāt isa masuḅ hum natəmat toil a nō həni.

Avil avan sua satogəmai tohusur ginau, idañ am səhor ginau, ginau novi naut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah ruḅat nəhau hən naributbut san.‡ Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹² Gai esum̃an naulum̃an topat nəhai rivrivhai hən bəpəpəhun namisurhuwit dan nasugut nawit tomasmas. Dereh tibon hən namisurhuwit len natuhim han, be tepəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas nəmatan.”

Nəbaptaisan siYesu

(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ Beti aYesu egəm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hən aJon bibaptais həni. ¹⁴ Avil aJon isor tasi, ike, “Satimaienan, nəsanor hum gaiug. Ivoi am ke gaiug m̃au gibaptais hən ginau, gol ke gogəm hən ginau mabe?” ¹⁵ Ris aYesu tosor vari ke, “Gidam̃ hən nəbibaptais gagai, husur inor hən darḅigol natit p̃isi tonor, aGot toləŋoni.” Beti aJon idam̃ hən bibaptais həni. ¹⁶ Nəboŋ aJon tobaptais həni tonon, vəha-sua ŋai aYesu evi məhat dan nəwai. Nəmav esəŋav m̃osi ale eris aNunun aGot togəm vi pan hum nətav,§ ale egəm toh lan. ¹⁷ Ale nadoldol len nəmav ike, “Anatugw ulum̃an bogai notoləmas buni. Nohəhaṽur masuṽ həni.”*

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan

(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

‡ **3:11:** Evi slev gail lotosah ruḅat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. § **3:16:** Nətav ehum navimal be epəhapəhw. * **3:17:** Psa 2.7; Isa 42.1

1 Beti aNunūn aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas toβəbesw hən natəmat ħitaltal ke tigol nəsaan. 2 Len nəmariboŋ tovi 40 mai nalenmariug tovi 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati. 3 Beti natəmat egəm həni, ike, “Gəβevi aNatun aGot, kel mai nəvat galegai ke legəm vi bəta.” 4 Ris tosor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ħimaur len nabəta ŋai, be imaur len nasoruan p̄isi aGot tokele.’ ”* 5 Beti natəmat esəhari vi lan nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale erinji eil gilgile a məhat buni len naim siGot. 6 Ale ikel maii ke, “Gəβevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan. Husur natosian siGot ike, “AGot dereh tikele hən aŋel san gail husur gaiug ale lipat gaiug vi məhat len navəlalito

hən asike nariem̄ ħesəhot nəvat.’ ”*

7 AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuβ aGot sam̄ ke timabe.’ ”* 8 Ale natəmat esəhar tətəs həni van hən navəhuh tosaḥsah habat, ale eṽusani hən nəkantri p̄isi len navile a pan len nəyalyalan salito. 9 Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg p̄is mai gaiug, gəβetənedur, lotu hən ginau.” 10 Beti aYesu ikel maii ke, “Setan gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hən Nasuβ aGot sam̄ māu, ale gigol nalotuan van hən gai səβon.’ ”* 11 Beti natəmat erinji, ale aŋel gail logəm vi tarhət san.

*AYesu etuβat hən nauman san
(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)*

* 4:4: Deu 8.3 * 4:6: Psa 91.11-12 * 4:7: Deu 6.16 * 4:10: Deu 6.13

¹² Nəboŋ tosəsəlon həni ke lototah gat aJon, riŋi len naim bəbaŋis, aYesu eriŋ naut enan, evi Kalili.*

¹³ Elul dan naut a Nasarət a Kalili van vatoh len naut a Kapernaum tarhəbiltiwai. Kapernaum ipat len naut sinahəmar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali.

¹⁴ Imagenan, nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele, isarpoh. Ike,

¹⁵ “Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naftali,
metp̄isal vi lan nabiltiwai, tarhəwisel Jortan,
len naut a Kalili simetb̄os gail,

¹⁶ nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut loris nabiltimial;

len galit lotobətah len naut hən nəm̄ol hən nəmatan, nam̄ial siGot evisi, em̄ias galito.”*

¹⁷ Len nəboŋ enan van, aYesu etub̄at kel uri ke, “Pair dan nəsaan samito husur natohan pipi-həbələn aGot len nəmav egəm pəpadəŋ!”

*Ahai susur metəkav gail
(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)*

¹⁸ Len nəboŋ sua aYesu iyar husur nətarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili. Eris alarmiṽan, aSimon, nahəsən togon aPita, mai aAdru aṽan. Arubar hən nalevlev vi lan nabiltiwai, husur arovi vanuan nəsahiehan. ¹⁹ Ale ikel mai gəlar ke, “Gəm husur ginau, ale gamər mərtosah hən naieh, dərəh nigol mirisah hən nəvanuan gail.” ²⁰ Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlaru, arohusuri.

²¹ Nəboŋ toyar van am, eris alarmiṽan am, nahəsalar aJemes anatun aSepeti, mai aJon, aṽan.

* **4:12:** Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * **4:16:** Isa 9.1-2

Arutoh len naḅot mai atəmalaru aSepeti, lobutan nalevlev salit gail lunor. Ale aYesu ekis gəlar gəmai. ²² Vəha-sua ŋai aroriŋ naḅot mai atəmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotoməsah lumaur

²³ Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili p̄isi. Eḅusan len naim naḅonḅonan seJu gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihabəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile gail o nibelit tomatmat, lumaur. ²⁴ Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah gəm həni: alat lotokad naməsahan tiltile, alat nibelit toḅəŋas, alat lotokad natəmat gail, alat lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit lumaur. ²⁵ Naḅiltiḅoh gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekap̄olis, a Jerusalem, a Jutea mai alat tarhət Nawisel Jortan.

5

*Na-sor-ivoi-an gail
(Luk 6.20-23)*

¹ Nəḅoŋ aYesu toris naluḅoh gail, etəḅehuh, ebətah. Nəḅoŋ tobətah, ahai susur san gail logəm həni, ² ale etuḅat ḅusan galit ke:

³ “Alat lotoləḅoi len nəlolito ke lotopar Got, be lotoləḅoni,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi
salito.

⁴ Alat lototaŋ,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leləḅon tivoi am len nəlolito.

- 5 Alat nəlolit tomədau,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.
- 6 Alat lotomalkəkət, lotomaduh hən nanoran,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh lihanukub.
- 7 Alat nəlolit totaŋis avan ideh, lotovi tarhət san,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.
- 8 Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səbon ŋai,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leris aGot balai.
- 9 Alat lotogol nanoŋan hən nəbalan gail, lotogol
natəmat,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tekis galit hən anatan gail.
- 10 Alat, nəvanuan gail lotomədas bun galito
sil lotogol nəsa tonor,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihəbələn aGot len nəmav evi
salito.
- 11 “Nəboŋ nəvanuan gail ləbisor viles gamit vəsa,
ləbēmədas bun gamit gol ke mətbeləŋon bisa vəsa,
ləbelibliboŋ ke məttoŋol nəsaan tiltile sil məttovi
esagw, navoian siGot igol mətukab həni. 12 Len
naŋide tomaiēnan lomədas tabtab hən ahai kelkel
ur gail ta mō. Mitikemkem, mətəhəhaŋur husur
aGot ikad nakonpūrḡuran totibau mōs gamit len
nəmav.”*

Nətas mai namial
(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

* 5:12: 2Chr 36.16; Uman 7.52

13 AYesu isor keta ke, “Gamit mətohum nətās* mōs navile a pan.† Be nabus hən nətās bimasig hən bēduḅe, tegəm vi tas tətās am mabe? Savoī hən natideh am. Ivoi ḡai hən ləḅībar həni len tan hən nəvanuan gail ləḅīpal gati.

14 “Gamit mətohum namīal mōs navile a pan. Nabiltivile topat məhat len naḅehuh edədas ḅesusuah. Nəvanuan pisi loləboi ləḅērisi. 15 Ale avan ideh asike epigau namīal, riḡi pipit nəhad. Aoa! Eriḡi a məhat hən ḅemias galit pisi lototoh len naim. 16 Tomaienan, namīal samit temīal mōs nəvanuan pisi hən ləḅēris navoian məttoḡolgole, ale sal suh nəyalalan seTəmamit len nəmav.

Naḡusanan husur nalo siMoses

17 “Samtinau ke notogəm hən nəḅikaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur lotokele. Ao, nəsaḡəm hən nəḅikaskasi, noḡəm hən nəḅigol ḅisarpoh. 18 Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəboḡ nəmav mai navile a pan arḅimasig, səkad nəmaḡirhət natosian bimasig dan nalo siGot, vir natit pisi ḅisarpoh. 19 Imaienan, avan ideh ḅilaḅur ḅesua tokəkereh len nalo, ale toḅusan nəvanuan gail hən ləḅigol tətōḅ həni, dereh tevi ut kəmas balai len galit lototoh pipihəlan aGot len nəmav. Avil avan ideh toḡol husur nalo, toḅusan nəvanuan hən ləḅigol

* **5:13:** Nətās aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətās tovi wai. † **5:13:** Nətās eləboi ḅigol naməḡod ivoi teḅəlav, ilav kuvi dan nabəan. Imagenan, alat lotohusur aYesu loləboi ləḅetəḡau gat nəsa tovoi ale ḡol nəsa tosa səsa habat hən nəvanuan navile a pan ləḅivoi am. Luḡol navile a pan ivoi am hum nətās toḡol nabus hən nəhanian ivoi am.

gail, dereh tetibau balai len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ²⁰ Be nukel mai gamit ke, mət̃bike mət̃bēbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mitimasnor səhor ahai p̃usan hən nalo mai na-Farisi gail.

Nəlol paŋpaŋ

²¹ “Mətosəsəlonj tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagigol avan ideh timat’‡ ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.’* ²² Be nukel mai gamit ke, avan ideh nəlon topəŋas aʋan, tipanis. Ale avan ideh tosor viles aʋan, dereh tevi lan nakotan hən nəSanhitrin. Ale avan ideh toke, ‘Gumelmel, govi hoʋon!’ inor hən ʃevi lan nəhab naut nəmatan. ²³ Imaienan, gəb̃ilav naviolan sam̃ van hən nəmel tutumavan ale gəb̃inau təlmam həni ke, gotogol natesua togol aʋam̃ tokad nəsasaan mai gaiug, ²⁴ ʃimaienan, riŋ naviolan sam̃ ei. Givan hən aʋam̃ hən mərb̃inor, mərb̃ikad navoivoian tət̃as. Beti gəm, lav naviolan sam̃ mai aGot len natutumavan van həni.

²⁵ “Avan ideh ʃikot hən gaiug, len nəyaran sam̃ mai atenan tosor tas gaiug, len naʃisal vi lan nakotan ŋai, gisaʋsaʋut hən mərb̃ikad natəmat tət̃as. Asike gəbigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaŋis. ²⁶ Nukel nakitinan mai gaiug ke,

‡ **5:21:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̃ o naləŋonian sam̃ ŋai. * **5:21:** Exo 20.13; Deu 5.17

asike govivile dani vøbar gæbøvur þis nøvat hæn nøpain nø matsistret toriŋi.

Naitian tosa

²⁷ “Møtosəsəlonŋ tia hæn nəsə aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian toþur kotov nəlahan,’* ²⁸ ris no-tokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur napəhaʋut hæn þeləŋoni, len nəlon, gai igol naitian maii tia. ²⁹ Namətaŋ nəmatu þigol gaiug gəbigol nəsəan, kis kuvi, bar həni. Nahudhubem̄ þebuer enan esəhor ləbibar hæn nibem̄ kavkav len nəhab nəmatan. ³⁰ Navəlaŋ nəmatu þigol gaiug gəbigol nəsəan, ta kotovi, bar həni. Nahudhubem̄ þebuer enan esəhor nibem̄ kavkav þevi lan nəhab nəmatan.

Natiʋosan

(Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)

³¹ “Nalo ike, ‘Avan ideh totiʋos hæn asoan, atenan timaslav naløbulat hæn natiʋosan mai alitenan.’* ³² Avil nukel mai gamit ke, avan ideh totiʋos hæn asoan, naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, atenan igol ke asoan igol naitian toþur kotov nəlahan. § Ale avan ideh tolah mai napəhaʋut totiʋos, gai igol naitian toþur kotov nəlahan.”

Na-kel-gati-an gotota gati len nəhon aGot

³³ AYesu isor am ke, “Møtosəsəlonŋ tia hæn nəsə aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagikel na-kel-gati-an gəgəras, be gigol na-kel-gati-an sam̄ van hæn Nasub̄ aGot, tisarpoh.’* ³⁴ Avil nukel

* **5:27:** Exo 20.14; Deu 5.18 * **5:31:** Deu 24.1 § **5:32:** Len navide seju gail, apəhaʋut saləboi þitoh səþon, gol ke alitenan timaslah tətəs hæn þimaur. Be alitenan þilah tətəs, atenan totiʋos həni igol ke asoan igol naitian toþur kotov nəlahan. * **5:33:** Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24

mai gamit ke, samtikel nāhes ideh hən ħita gat na-kel-gati-an samito. Samtikel nāhes nē mav husur aGot ebətah len nē mav topat pipihabēlan. ³⁵ Samtikel nāhes navile a pan husur ehum nakes aGot toriņriņ narien lan nēboņ tobətah len nē mav. Samtikel nāhes naut a Jerusalem husur evi nabiltivile seKiņ toyalyal, tovi aGot. ³⁶ Sagikel nāhes nēkadum hən ħita gat na-kel-gati-an samī husur godēdas gēbigol nasivur ideh ħepəhw o ħimermer. ³⁷ Len nēsa gotokele, ‘Evoi’ samī timasvi ‘Evoi’ ŋai, ‘Aoa’ samī timasvi ‘Aoa’ ŋai. Nasoran ideh am egəm len atenan tosa vəsa masuŧ tovi tēmat.

Nasisilan
(Luk 6.29-30)

³⁸ “Mətosəsəloņ tia hən nēsa aGot tokele ke, ‘Gēbigol namətan o nariŧon avan ideh ħimasig, namətaŋ o nariŧoŋ timasmasig.’* ³⁹ Avil nukel mai gamit ke, samtesisil hən avan ideh togol tosa hən gamito, be avan ideh ħiŧos nətarihōŋ nēmatu, pair hən nətarihəte van hēni. ⁴⁰ Ale avan ideh ħikot hən gaiug, ħilav nēhai susun samī hən ħisar gel nēkabut samī, gidamī hən nahurabat naut susus am maii. ⁴¹ Nasoltia ta Rom** ħigol ke gēħipāt natit san gail van vəbar nēmail†† ħesua, gipati vəbar nēmail teru. ⁴² Avan ideh ħeus gaiug hən natideh, lavi maii, ale gai ħike ħikabut samī, sagipair dani.

Ləmas bun aenemi samī gail
(Luk 6.27-28, 32-36)

* **5:38:** Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21 ** **5:41:** Nasoltia silat aRom, inor hən ħigol aulejutea hən ħitariv nēhad san van vəbar nēmail ħesua. †† **5:41:** Nēmail evi namita tovi 1,500.

43 “Mätosəsəlonj tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Ləmas bun alat lototoh pəpadaŋ hən gaiug,’* ale ikad nasoruan am toke ‘mətahun bun aenemi samñ gail.’ 44 Avil nukel mai gamit ke, mətələmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomədas bun gamit hən mətbeləŋon b̄isa v̄əsa, mitisor tuv̄ m̄os galito. 45 Mitimaienan hən mətbesum̄an aTəmamit len nəmav bathut igol nəyal tovisi, tovi məhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esəvat naus van hən alat lotonor mai ləsanor. 46 Husur mətbeləmas bun ŋai alat lotoləmas bun gamito, aGot asike ilav nakonpurpuran ideh mai gamit sile. Nəvanuan nətaks am lugol tomagenan. 47 Mətbike, ‘Ivoi,’ mai alat lotosum̄an gamit ŋai, gamit mətotile mabe? Alat ləsavı Ju lotovi mət̄bos gail, galit am lugol tomagenan. 48 Imaienan, gamit m̄au mitimasnor kavkav hum aTəmamit len nəmav tonor kavkav.”*

6

Na-viol-həni-an mai alat lotom̄idol

1 AYesu isor am ke, “Mətələləgau! Samtigol nagolean tonor samito len nəhon nəvanuan gail hən ləb̄isal suh gamito. Mət̄bimagenan, nakonpurpuran aTəmamit len nəmav tokade m̄os gamito, eḅuer.

2 “Imaienan, nəboŋ mət̄beviol mai alat lotom̄idol, samtiwal həni hum nəvanuan gəgəras gail. Galit lugole len naim naḅonḅonan mai len namet̄p̄isal gail hən nəvanuan gail ləb̄isal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpurpuran

* 5:43: Lev 19.18 * 5:48: Lev 19.2; Deu 18.13

ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ηai. ³ Avil nəboη mətβeviol mai alat lotom̃idol, gole hən avan ideh asike βeləboii. ⁴ Bimaienan, nəsa mətβigole tesusuah. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonpurpuran mai gamito.

Naṣusanan husur na-sor-tuṽ-an
(Luk 11.2-4)

⁵ “Nəboη mətβisor tuṽ, samtesum̃an nəvanuan gəgəras gail! Loləmas ləβeil sor tuṽ len naim nabonbonan gail mai tarhəṣisal topasil gail hən nəvanuan gail ləβisal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpurpuran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ηai.* ⁶ Avil nəboη mətβisor tuṽ, βiṣ len naut tosusuah lohoim samito, ale nəboη mətβekəkol hən nabopita βinoη, sor tuṽ vi təban aTəmamit tosusuah. Ale aTəmamit toris nəsa gotogole tosusuah, dereh gai tilav nakonpurpuran mai gamito.

⁷ “Nəboη mətβisor tuṽ, samtiwal tavgav hum nametβos gail lotonau ke nagot salit gail losəsəlōη hən nasorsoran tobəlav ηai. ⁸ Imagenan, samtesum̃an galito, husur aTəmamit eləboi nəsa məttoṃidol həni, naut kəmas mətsausi həni sal. ⁹ Imagenan, mitisor tuṽ maiegai:

“ ‘ATəmanamito len nəmav,
nahəsam̃ tiyalyal tabtab.

¹⁰ Gegəmai hən nəvanuan ṣisi ləβitoh pipihabəlaṃ,
Nəsa gotoləṃoni māu tevisi,
len navile a pan hum ηai tovisi len nəmav.

* 6:5: Luk 18.10-14

- 11 Viol hən nəhanian husur nəboŋ v̄isusua mai ginamito,
 12 Ruḅat nəsaan sinamit gail,
 sun̄an ŋai namttoruḅat nəsaan silat lotogole
 hən ginamito.
 13 Sagidam̄ hən natideh hən ḅitaltal ke namtigol
 nəsaan,
 be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa
 vəsa masuṽ, tovi təmat.
 14 “Husur mətḅeruḅat nəsaan gail silat lotogol
 tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh
 teruḅat nəsaan samit gail. 15 Wake asike
 mətḅeruḅat nəsaan gail silat lotogol tosa hən
 gamito, aTəmamit asike eruḅat nəsaan samito
 gail.”

Nəboŋ mətḅəhan m̄os mətḅinau aGot

16 AYesu isor am, ike, “Nəboŋ mətḅəhan m̄os
 mətḅinau aGot, samtesun̄an alat lotokel natesua
 be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit
 toməraŋraŋ. Lomədas nəholito, hən nəvanuan
 gail ləḅeris ləḅoii ke ləsəhan. Nokitin ke asike
 lukad nakonḅurḅuran ideh am hən nəsa lotogole,
 be na-ris-ləḅoii-an sinəvanuan ŋai. 17 Be gamito,
 nəboŋ mətḅəhan, mətəvəhas nəkadumit gail ale kəkas
 nəhomit gail 18 hən nəvanuan gail asike ləḅeris
 ləḅoii ke mətḅəhan, avil aTəmamit tosusuah ŋai
 dereh teləḅoii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa
 tosusuah, dereh gai tilav nakonḅurḅuran mai
 gamito.”

*Naviolan aGot totəgau m̄os gamito len nəmav
 (Luk 12.33-34)*

19 Beti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail m̄os gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai namet̄elai itaŋ, nahurabat, n̄ebar̄m̄om* lom̄edasi, ale n̄evanuan v̄ənv̄ənah lov̄ənoh gail. 20 Aoa, mitigol n̄esa aGot tol̄əŋoni ale dereh tet̄əgau nakontit gail m̄os gamito len n̄əməv, len naut enan naviolan asike itaŋ, asike n̄ebar̄m̄om em̄edasi, asike n̄evanuan v̄ənv̄ənah eḅur naim, vi lohoim h̄ən ḅev̄ənohi. 21 Husur, naut nakontit sam̄ gail lotopat lan, dereh n̄əloṃ tu tipat tabtab lan.

Nam̄ial h̄ən nibemito
(Luk 11.34-36)

22 “Nam̄etaṃ ehum nam̄ial tolav nam̄ial mai nibem̄. Imaiēnan, nam̄etaṃ ḅimaur, dereh nibem̄ kavkav tepul h̄ən nam̄ial. 23 Avil nam̄etaṃ ḅisa, dereh nibem̄ kavkav tepul h̄ən n̄əmarginobut. Imaiēnan, nam̄ial ḡəḅinau ke gotokade ḅevi marginobut, dereh n̄əmarginobut enan tevisivis masuṽ!

AGot mai nasugsugur
(Luk 16.13, 12.22-31)

24 “Naslev ideh ed̄edas ḅevi slev simasta toru len n̄əboŋ tosua, husur dereh tem̄ətahun bun tesua ale tel̄emas bun togon, o dereh tidaŋ len tesua ale tinau ke togon tovi naut k̄emas. Ḡəsaləboi ḡəḅevi slev siGot mai slev sin̄əvat len n̄əboŋ toṽitoṽ ŋai.

25 “Husur tomaiēnan, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh h̄ən n̄əmauran samito. Samtinau masuṽ h̄ən n̄esa m̄əṽḅihani, n̄esa m̄əṽḅemuni, samtinau masuṽ h̄ən nibemito mai n̄esa m̄əṽḅesuni. N̄əmauran es̄əhor n̄əhanian, ale

* **6:19:** Len naut susus gail, n̄ebar̄m̄om tokəkereh gail luhadhan nahurabat gail van lom̄edas gail.

nibemito esəhor nahurabat məttoṣuni. ²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəmav evəjan galito. Avil len nənauan siGot gamit mətəṣəhor masuṽ hən nəman galenan.

²⁷ Mətəṣəbori mətḃigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuṽ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nəsa məttonau masuṽ hən nahurabat samito? Mitinau napusihai mai naṽide hən natovan han len naliol marireu. Saum, sasod nahurabat. ²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.* ³⁰ AGot ḃigol naliol bəpəhas maienan, naut kəmas totov daməjai ale pelan han tommas, topaṅ len naoven, a məhat hən natenan dereh tilav nahurabat mai gamito, gamit məttoḃad nadəlomian tokəkereh ɲai!

³¹ Imagenan, samtinau tuhatuh hən mətḃike, ‘Datihan nəsa? Datukad nəhanian a?’ o ‘Date-mun nəsa? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nəsa? Datukad nahurabat ideh a?’ ³² Husur nametḃos gail ləsəṣəbori aGot lugol tomaienən. Ale aTəmamit len nəmav eləbori tia natit ɲisi məttoḃidol həni. ³³ Be a məhat hən natit ɲisi am, mətəṣəbori nəsa aGot toṣəbori len natohan pipihəṣəlan, mitidoṅ kitev nanoran len nəhon. Ale dereh tilav mai gamito natit ɲisi məttoḃidol həni. ³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən nəsa bəvisi len nəḃoṅ pelan, riṅi vir nəḃoṅ pelan. Husur nəmariboṅ ɲisi ikad na-ləṅon-isa-an han, ale nəmariboṅ ɲisi ikad naut todaṅ han sagesuhud hən natgalen ideh hən nəḃoṅ pelan hən

* 6:29: 1Ki 10.4-7

ħegəm ħipat len nəboŋ daməŋjai.

7

*Samtisaḅ səhoti ke avan ideh isa, timaspanis
(Luk 6.37-38, 41-42)*

¹ “Samtisaḅ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot ħeriŋ gamit mətḅipanis. ² Husur aGot dereh tisaḅ səhoti ke mitimaspanis pītḅitoṽ hən nəpanismen məttosaḅ səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot dereh tenənoṽ hən nəsaan samito len nəvide toḅitoṽ hən mətḅenənoṽ hən nəsaan sivan tile gail. ³ Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namətan aṽam̃ be gəsənu nabiltitarhai len namətaḅm̃? ⁴ Imabe gotoləboi gəḅikel mai aṽam̃ ke, ‘Eee, nidakuv nakumashəhai dan namətaḅm̃ bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namətaḅm̃ sal? ⁵ Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətaḅm̃ a m̃o, beti dereh gekəta timasil ħinor hən gəḅidakuv nakumashəhai dan namətan aṽam̃. ⁶ Samtilav nəsa tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhon nabuai gail. Mətḅimaienan, dereh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito.*

*Usi, doŋi, deldel
(Luk 11.9-13)*

* **7:6:** Nanesnes gail lohumi nasoruan siGot, nalipah mai nabuai gail lohumi alat lotomətahuni nasoruan siGot.

7 “Usi van, dereh aGot teviol hēni mai gamito; doŋi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav mōs gamito. 8 Husur nəvanuan p̄isi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav mōsi. 9 Ikad gamit ideh təlav nəvat mot mai anatun nəboŋ tous nabəta hən bihani a? 10 Ale b̄eus naieh sua, gamit ideh təlav nəm̄at maii a? Aoa! 11 Naut kəmas mət̄tosa, gamit mət̄oləboi mət̄bilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTəmamit len nəmav eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat lotous gai. 12 Imaienan, natit p̄isi mət̄toləŋoni ke nəvanuan gail ligole mōs gamito, gamit m̄au mitigol timagenan mōs galito. Egai evi naṗusanan kavkav hən nalo siGot, aMoses totsi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Nametləkau tomagugun
(Luk 13.24)

13 “Bis tur len nametləkau tomagugun, husur ikad nametləkau toṗosṗos, nabiltip̄isal tomalum̄lum̄, tovi lan naut nəmasigan ale nəvanuan isoḅur luyar tur lan. 14 Avil nametləkau tomagugun, natuh̄p̄isal tohab̄ taṽtaṽor, evi lan nəmauran, ale evis ŋai lusab̄ ləboii.

Nəhai mai naṽite
(Luk 6.43-44)

15 “Lələgau! Kətkəta gol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm hən gamit hum nasipsip ləsaləboi ləbemədas natideh, be ləsəmaienan. Len nəlolito lohūm nalipah katkat tosa lotomədas bun nəvanuan gail. 16 Mət̄oləboi mət̄beləboi galit len

nəsa lotogole tohum naʋit nəhai. Nəhai tosa səʋan hən naʋit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səʋan hən nakrep, nəhai tosa tokad nasunite səʋan hən nafik. ¹⁷ Len naʋide tomaienən, nəhai ʋisi lotovoi luʋan hən naʋit tovoi avil nəhai lotosa luʋan hən naʋit tosa. ¹⁸ Nəhai tovoi edədas ʋiʋan hən naʋit tosa, ale nəhai tosa edədas ʋiʋan hən naʋit tovoi. ¹⁹ Nəhai ideh səʋan hən naʋit tovoi, nəvanuan tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bar həni len nəhab. ²⁰ Imaienən, len nəsa lotogole, len naʋit nəmauran salito, dereh məteləboi ahai kelkel ur gəgəras gail.

Nəsaləboi gamito boŋ ideh
(Luk 13.25-27)

²¹ “Len alat lotokis ginau hən Nasuḅ, savi galit ʋisi ləḅəḅis len natohan pipihəḅəlan aGot len nəmav, be alat ʋai lotogol nəsa aTəmagw totoh len nəmav toləŋoni, galit dereh ləḅis lan. ²² Len nəboŋ aGot ʋepəpəhun navoian dan nəsaan, dereh tiḥəḅur like, ‘Nasuḅ, Nasuḅ, len nahəsəḅ namtukel nasoruan saḅ, len nahəsəḅ namtohut natəmat gail, len nahəsəḅ namtugol namerikel todaŋ gail!’ ²³ Beti dereh nikel ʋarḅar həni mai galit ke, ‘Ginau nəsaləboi gamito boŋ ideh. Mətevi tut dan ginau, gamit məttogolgol nəsaan!’ ”*

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Luk 6.47-49)

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Image-nən, avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum nauluḅnən tokad nəkadun, toum hən naim san len nəvat mot. ²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuv, iʋas naim enən, be sateh

* 7:23: Psa 6.8

husur eil gəgat len nəvat butitan. ²⁶ Avil avan ideh tosəsəlon hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum naulumān tovi hoʋon, toum hən naim san len nabion. ²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuv, iʋas naim enan, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmagenan tonon, naluʋoh gail luṗaŋ len naṗusanan san, ²⁹ husur sahum ahai ṗusan gail hən nalo, gai eṗusan ləboii hum tokad na-il-a-mo-an hən namitisau.

8

Naulumān tokad naleprosi (Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

¹ Nəboŋ aYesu tomariŋ vi pan dan nəvehuh, nabiltiʋoh gail lohusuri. ² Beti naulumān tokad naleprosi egəm pəpadaŋ həni, iteh bathurien, ike, “Nasuḅ, gəḃeləŋoni, goləboi gəḃigol nəḃimaur, nəḃiveveu.*” ³ Ale aYesu isar hən navəlan, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai, naleprosi san eməkaskas, gai iveveu. ⁴ Beti aYesu ikel maii ke, “Sagikele mai avan ideh, be gia ʋusan nibemñ hən ahai tutumav, ale getutumav hən navi-olan aMoses tokel todaŋ həni hən ḃeʋusan səhot galito ke gotomaur.”*

Naslev sinasenturion (Luk 7.1-10)

⁵ Nəboŋ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm həni, eŋiri

* **8:2:** Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade eḃiŋḃiŋal len nalotuan seJu gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsaləboi ləḃitoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile. * **8:4:** Lev 14.1-32

ke, ⁶ “Nasuḅ, naslev sagw, a-vi-tarhōte-an sagw ipat len nāmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.” ⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.” ⁸ Be nasenturion ike, “Nasuḅ, nəsanor kasi hən gəḅegəm vi lohoim sagw. Be gəḅikele ŋai, naslev sagw dereh timaur. ⁹ Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosua ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol nategai!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboŋ aYesu tosəsələŋ həni tonəŋ ipəŋ ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəəsəḅ avan ideh tokad nadələmian tosumian nabiltidələmian sitegai. ¹¹ Nukel mai gamit ke, isoḅur ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləḅihan len nabiltihanan mai aAraham mai aIsak mai aJakop len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ¹² Avil anatun gail sinatohan pipihabəlan aGot, aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh liŋə, lides batriḅoriḅ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodələmi ke ḅimaienan, timaienan mōs gaiug.” Ale len namityal enan ŋai naslev san imaur.

*AYesu igol isoḅur lumaur
(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)*

¹⁴ Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nāmel, topud hən naməsahan. ¹⁵ AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etuḅat lav nəhanian maii.

¹⁶ Nəbəŋ nabəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isobur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit p̄isi lotoməsah, lumaur. ¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur, aIsaiah, isarpoh toke: “Igol gidat datumaur dan nəsa tomədas gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut.”*

Na-husur-aYesu-an imabe?
(Luk 9.57-62)

¹⁸ Nəbəŋ aYesu toris nabiltiłuʋoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiwai vi tarhəte. ¹⁹ Beti ahai p̄usan hən nalo egəm həni ike, “Hai p̄usan, dereh nehusur gaiug vi lan naut p̄isi gəb̄evi lan!” ²⁰ AYesu isor vari ke, “Nafoks gail lukad nabur patəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən b̄ipat turuŋ lan, hən b̄iŋavŋav.” ²¹ Ahai susur san sual am ikel maii ke, “Nasub̄, gidam̄ hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug.” ²² Ris aYesu toke, “Gehusur ginau! Riŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat.”

AYesu igol nəlan mai nabiltiwai arotəmat
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)

²³ Nəbəŋ aYesu tosah len nabot, ahai susur san gail lohusuri ale lotub̄at wol kotov nabiltiwai. ²⁴ Vəha-sua ŋai nəlan todaŋ igol nabiltiwai ekudkud masuʋ gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən b̄ipah dəlom nabot. Avil aYesu ipatmari. ²⁵ Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, “Nasub̄, Sanamtimasig!

* **8:17:** Isa 53.4

Datomun!” ²⁶ Ris aYesu toke, “Mətomətahw mabe? Nadəlomian samit em̄idol, ekəkereh masuŵ!” Beti ile məhat, esivoh len nəlan mai nabiltiwai, ale naut etəmat tətəs. ²⁷ Ale ahai susur gail lumaŋmaŋ, luke, “Naulum̄an tomabe gagai? Nəlan mai nabiltiwai am lugol nəsa tokele!”

*AYesu igol alaruevis arumaur dan natəmat gail
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)*

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, naulum̄an eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len nəburhuvat nəmatan gail, arobubur maii. Arugolgol nasənahān tosa gol ke avan ideh edədas biyar tur len naut enan.

²⁹ Arukai ke, “ANatun aGot, gaiug savi hən gəbemədas ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor həni hən namtəipanis a?” ³⁰ A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosobur lotohan. ³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, “Gəbehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai.” ³² Ale ikel mai galit ke, “Vi tut!” Nə luvan dan gəlaru, loḅis len nabuai gail. Ale navəshəbuai p̄isi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiwai. Lumat p̄isi ei.

³³ Alat lotokətkəta təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit p̄isi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail. ³⁴ Beti nəvanuan p̄isi len nabiltivile luvan hən ləḅibonḅon mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

9

*AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)*

¹ Nəboŋ aYesu tosaŋ len nəbot, iwol kotov nəwai təlmam vəbar nəbilitivile san. ² Nəvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nədəlomian salito, aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, “Natugw, sagemətahw! Nəsaan sam̄ gail lumaruḃat.” ³ Ahai p̄usan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, “Ategai inau ke gai tovi aGot! Isor mədas nahəsan aGot!”

⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nənauan salito ike, “Imabe mətunau isa maienan len nəlomito? ⁵ Nəḃike, ‘Noruḃat nəsaan sam̄ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?” ⁶ Be hən mətḃeləboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədaŋan hən ḃeruḃat nəsaan gail len navile a paŋ, nekəmaiegai....” Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, “Gile məhat, pat nəmel sam̄, givahim!” ⁷ Ale ile məhat, ivahim. ⁸ Nəboŋ naluḃoh lotoris natenan, lomətahw, lusal suh nəyalyalan siGot toriŋ nədaŋan maienan len navəlan nəvanuan.

*AYesu ekis aMattiu
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)*

⁹ Len nəyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahəsan aMattiu, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau.” Ale ile məhat, ehusuri.*

* **9:5:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ḃigol eru en p̄isi, ale nəḃike, ‘Noruḃat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləboii ke lumaruḃat o ləsəmaruḃat. Be nəḃike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətḃerisi ke imaur. * **9:9:** Mak 2.14; Luk 5.27

¹⁰ Nəboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isoḅur logəm ḅon hən ləḅihan mai aYesu mai ahai susur san gail.

¹¹ Nəboŋ naFarisi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, “Imabe ahai ḅusan samit tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹² Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən natenan ike, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai luvan həni. ¹³ Mitia nau səhot namilen natosian egai siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, nəsaləŋon natutumavan.’* Ginau nəsağəm hən nəḅekis alat lotonor be nogəm hən nəḅekis nəvanuan nəsaan gail.”

*Nausian husur naḅide silat ləsəhan
(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)*

¹⁴ Beti ahai susur siŋon gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Ginamit mai naFarisi gail, len nəboŋ tosoḅur namtsəhan hən namtḅisor tuḅ, be naḅide sihai susur sam̄ gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?”

¹⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Amahean naulum̄an tolah gail lodədas ləḅitaŋ nəboŋ naulum̄an totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nəboŋ hən ləḅesəhar naulum̄an tolah dan nəvanuan san gail. Ale len nəboŋ enan asike luhan.

¹⁶ “Səkad avan ideh tolav naḅisihoh sakəkasi sal hən ḅimagugun, ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh naḅisihoh timagugun, timakuv

* **9:13:** Hos 6.6 † **9:16:** Nəkaliko ta m̄o, nəboŋ lotokəkasi, imagugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hən ləḅisode.

dan nahurabat, titari səhor ta m̃o. ¹⁷ Səkad avan ideh toḅir nəwain veveu lotomadhagole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tariv dani, ale nahurhuwain təsa. Nəvanuan ḅisi loḅir nəwain veveu len nahurhuwain veveu hən gəlar ḅisi arḅipat ḅivoi ḅebəlav.”

*Natəbarehreh tomat, napəhaḅut toməsah
(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)*

¹⁸ Nəboḅ aYesu tokəmaienan sal, avan sua toil a m̃o hən naim naḅonḅonan egəm həni, iteh bathurien, ike, “Anatvavigw imadhamat, avil gəḅegəm riḅ navələm̃ laḅ, dereh timaur.” ¹⁹ Ale aYesu ile məhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri. ²⁰⁻²¹ Len nəboḅ enan, apəhaḅut sua, nəda han tosel len nasihau tovi 12, egəm pəpadaḅ, madun aYesu. Len nənauan san isor mai gai gabag ke, “Nəḅibar ḅa nahurabat sitegai, dereh nimaaur.” Ale ibar nagilen nahurabat. ²² AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai, təgau gat nələm̃! Nadələmian sam̃ igol gumaur.” Ale napəhaḅut imaur len namityal enan ḅai.

²³ Nəboḅ aYesu toḅis lohoim sitenan toil a m̃o hən naim naḅonḅonan, toris alat lotovuv hən naḅuvimal mai naluḅoh lotosuh taḅtaḅor, lotowal, ²⁴ ike, “Mətevi tut! Atəbarehreh səmat, ipat ḅai.” Be lotuḅat sor vilesi. ²⁵ Avil nəboḅ naluḅoh lotovivile,

‡ **9:17:** Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoḅir nəwain veveu burhulon. Nəboḅ nəwain tosaruvah hum nətraḅ pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboḅ toyohyoh, imasmas, idaḅ. Ale gəḅḅir nəwain veveu len nəḅiliwain tomasmas, todaḅ, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar.

eḅis, etəgau navəlan natəbarehreh ale ile məhat!
²⁶ Na-kel-uri-an husur nəsa tovisi ibar naut p̄isi todar vis naut enan.

AYesu igol ametḅesw eru mai nabut lumaur

²⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametḅesw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hən ginaməru!” § ²⁸ Nəboŋ aYesu toḅis lohoim, ametḅesw gəlaru arogəm həni, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodəlomi ke notoləboi nəḅigol mərbimaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasuḅ.” ²⁹ Beti ibar namətalaru ike, “Husur nədəlomian samər m̄au, mirimaur!” ³⁰ Ale namətalar esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idaŋ mai gəlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!” ³¹ Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-an husuri van vəbar naut p̄isi todar vis naut enan.

³² Nəboŋ artovivile tonəŋ, nəvanuan galevis losəhar naulum̄an sua van hən aYesu. Atenan evi nabut husur ikad natəmat. ³³ Nəboŋ aYesu tohut natəmat tonəŋ, nabut etuḅat sor. Ale naluvoh lumaŋmaŋ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.” ³⁴ Be naFarisi gail lukelkele ke, “Ehut natəmat gail len nədaŋan seḅiltitəmat toil a m̄o hən natəmat gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

³⁵ Beti aYesu iyar turtur len nabiltivile mai navile p̄isi len naut enan. Eḅusan len naim nabonḅonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihəbəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile o nibelit tomatmat,

§ 9:27: AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit. * 9:34: Mat 12.24

lumaur. ³⁶ Nəbəŋ aYesu toris naluṽoh, nəlon itaŋis galito husur nəlolit etuhatih, loləŋon isa hum nəmauran salit savi natideh, lohum navəshəsipsip ləsəkad avan ideh tokətkəta təban galito.* ³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nəhanian totov tomatu isoḅur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. ³⁸ Imagenan, məteŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.”

10

*AYesu esəvat ahai pispisul səŋavur pisan eru
(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)*

¹ AYesu ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilav nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an mai galito hən ləḅehut nanunun nəmargobut gail, ale hən ləḅigol nəvanuan gail lotokad naməsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur. ² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahəsaliit maiegai: metəkav aSimon, lotokisi hən aPita, mai aṽan nahəsən aAdru; ikad alarmiṽan, aJemes mai aJon anatun aSepeti gəlaru; ³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi nəvanuan nətaks; ikad aJemes anatun aAlfeus ale ikad aTat-teus; ⁴ ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskar-iot ḅeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.*

⁵ AYesu esəvat alatenan lotovi 12, ikel idaŋ mai galit ke, “Samtevi lan naut ideh silat ləsavi Ju,

* **9:36:** Num 27.17; 1Ki 22.17 * **10:4:** NaSelot evi avan sua len naluṽoh lotoke liḅal mai alat a Rom.

samteb̃is len navile ideh a Samaria. ⁶ Avil mitivan h̃en alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig. ⁷ Len ñevanan samito mitikel ur napisulan egai ke: ‘Natohan pipihab̃elan aGot len ñemav eg̃am p̃epad̃aŋ.’ ⁸ Gol alat lotom̃esah limaur, gol alat lotomat lile m̃ohat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut nat̃emat gail. AGot eviol k̃emas mai gamit tia, m̃ateviol k̃emas. ⁹ Samtilav ñevat h̃en nagol, nasilva o nakopa ideh len ñepaus samito. ¹⁰ Samtitariv ñehad s̃es̃eŋon h̃en ñeyaran, samtilav ñehai susun g̃egel, o naributbut gail o ñehai t̃ebatehw ideh. Husur inor h̃en l̃eb̃eṽeŋan ñevanuan nauman toum salito.*

¹¹ “Ale ñeboŋ m̃et̃eb̃is len nab̃iltivile o navile ideh, doŋ avan ideh b̃eh̃eh̃ãṽur h̃en gamito, ale toh maii ṽebar m̃et̃ber̃iŋ naut enan. ¹² Ñeboŋ m̃et̃eb̃is lohoim san, us aGot h̃en b̃eriŋ nat̃emat lan. ¹³ Alat h̃en naim enan l̃eb̃eh̃eh̃ãṽur h̃en gamito, nat̃emat tipat len ñelolito, avil asike l̃eb̃eh̃eh̃ãṽur h̃en gamito, nat̃emat tet̃elmam van h̃en gamito. ¹⁴ Ale avan ideh asike b̃eh̃eh̃ãṽur h̃en gamito, asike b̃es̃es̃eloŋ h̃en nasoruan samito, ñeboŋ m̃et̃beṽivile dan naim o navile enan, dardar h̃en nariemito h̃en ñemasiav b̃imakuv dan g̃elaru. ¹⁵ Nokitin mai gamit ke, len ñeboŋ aGot b̃ep̃ep̃ehun navoian dan ñesaan, dereh ñep̃anismen sinavile enan tes̃ehor ñep̃anismen togon b̃ibar alat a Sotom mai a Kom̃orrah.*

*Naŋisal sihai susur siYesu dereh tid̃aŋ
(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)*

* **10:10:** 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * **10:15:** Gen 19.24-28

16 “Nosəvat gamit məttohum nasipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat ləb̃ike ləb̃ikat sisil gamito.† Imaienan, gamit m̃au mitikad nənauan hum nəmat tohulahul, mititoh mədaū hum nətav samədas avan ideh, sagol natideh tosa.‡ 17 Mətələləgau hən asike nəvanuan gail ləb̃emədas gamito, husur dereh leriñ gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hən gamito len naim nabonbonan salito. 18 Dereh lesəhar gamit vi lan nakotan len nəhon nəgavna mai nakiñ gail m̃os ginau hən mət̃ikel səhot ginau mai galito mai alat ləsavi Ju. 19 Nəboŋ ləb̃esəhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masuŵ hən nəsə mət̃ikele o navide hən nasoran samito. Husur len namityal enan ŋai aTəmamit len nəmav dereh teriñ nasoruan len gamito hən mət̃ikele. 20 Husur savi gamit mət̃isor be aNunun aGot aTəmamito len nəmav dereh tisor len nabuŋomito.

21 “Nəvanuan dereh teriñ aŵan len navəlan alat lotoil a m̃o hən b̃imat, atata dereh timagen hən anatun hən b̃imat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan b̃eriñ alatmisoan gail ləb̃imat. 22 Nəvanuan p̃isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw mət̃tokade. Avil avan ideh b̃idaŋ len ginau, b̃ikad nə-dañ-b̃uri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən b̃ikad nəmauran vi sutuai. 23 Nəboŋ ləb̃emədas tabtab hən gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nokitin mai gamit ke asike mətuyar tur navile p̃isi a Israel a tahw nagəmaian

† 10:16: Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nab̃iltilipah katkat towael. ‡ 10:16: Nətav ehum navimal be epəhapəhw.

siNatun Nəvanuan.

²⁴ “Ahai susur satibau səhor ahai þusan san, naslev satibau səhor nəmasta san. ²⁵ Inor ŋai hən ahai susur þesumān ahai þusan san mai naslev þesumān nəmasta san. Ginau nosumān amasta hən naim, gamit mətosuṃan alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləbəkis amasta hən naim hən aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh maii hən nəhes tosa gail am.

*Mətahw len aGot, samtemətahw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)*

²⁶ “Imagenan samtemətahw len galito. Natideh aGot toruŋ gole dereh tevuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii. ²⁷ Nəsa notokele mai gamit len nəmargobut, gamit ṃau mitikel uri len namīal. Nəsa notokele mai gamit səbomito, mitikel ur habat həni mai nəvanuan þisi. ²⁸ Samtemətahw len alat lotoləboi ləbigol nəmatan len nibemito, be lotodədas ləbigol nəlomito o nanunumito ləbimat. Ao, mətəmətahw len aGot toləboi þigol nibemito þimat ale þigol nəlomito mai nanunumito þimasig len nəhab nəmatan. ²⁹ Mətoləboi mətbeʋur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh toru a?§ Avil gəlar sua b̄iteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii, idam̄ həni. ³⁰ Avil gamito, aGot eþuruŋ þis nasivur hən navurumit len nəkadumito. ³¹ Imagenan, samtemətahw. Len nənauan siGot mətəsəhor masuʋ hən nəsparo tosoḃur.

³² “Imaienan, avan ideh b̄ikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau ṃau nikel uri

§ 10:29: Nəsparo evi natuhman naməsav.

ke tovi esagw len nēhon aTəmagw len nəməv. ³³ Avil alat lotosor mətahun ginaw len nēhon nəvanuan gail, dereh ginaw māu nisor mətahun galito len nēhon aTəmagw len nəməv.”*

*Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)*

³⁴ AYesu isor am ke, “Samtinaw ke notogəm hən nəbīlav natəmət gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsagəm hən nəbīlav natəmət, be hən nəbīlav nəbalbalan. ³⁵ ‘Nogəm hən nəbepəpəhun naulumān dan atəman, natəbarehreh dan anan, avilah dan avuḡon pəhaṽut. ³⁶ Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.”**

³⁷ “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginaw, gai sanor hən bēvi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatun ulumān o anatvavin səhor toləmas bun ginaw, gai sanor hən bēvi ahai susur sagw. ³⁸ Avan ideh asike bīpat nəhai balbal san ale husur ginaw, gai sanor kasi hən bēvi ahai susur sagw.†† ³⁹ Avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todam hən nəmauran san bīmasig mōs ginaw, dereh tikade vi sutuai.

⁴⁰ “Avan ideh tohəhaṽur hən gamit mətbitoh maii, ehəhaṽur hən ginaw; ale avan ideh tohəhaṽur hən ginaw nəbitoh maii; ehəhaṽur hən atenan tosəvat ginaw.* ⁴¹ Avan ideh tohəhaṽur hən ahai kelkel ur sua bitoh maii bathut ikel ur napisulan

* **10:33:** 2Tim 2.12 ** **10:36:** Hən naves 35-36, ris Mic 7.6

†† **10:38:** Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bīmat sil na-husur-aYesu-an. * **10:40:** Mak 9.37

siGot, dereh tikad nakonpurpuran sihai kelkel ur. Ale avan ideh tohəhəvur hən nəvanuan nanoran bitoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonpurpuran sinəvanuan nanoran. ⁴² Ale avan ideh bilav nabiliwai hən nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot māu tilav nakonpurpuran mai avan enan.”

11

AYesu mai aJon Baptais

(Luk 7.18-35)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan mai ahai susur san tovi 12 tonoŋ, ivan dan naut enan hən beŋusan mai hən bikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim bəbaŋis, ale nəboŋ tosəsəloŋ hən nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hən ləbēus aYesu ke, ³ “Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?” ⁴ Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa məttosəsəloŋ həni, nəsa məttoris notogole. ⁵ Ametbesw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədariŋ bulbulol gail losəsəloŋ, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsəl gail losəsəloŋ hən na-kel-uri-an tovoi notokele.* ⁶ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

⁷ Nəboŋ galit lotovan, aYesu etuŋat sor husur aJon mai naluvoŋ ke, “Gamit mətovi lan naut masmas toħəbesw hən mətberis nəsa? Mətuvan

* **11:5:** Isa 35.5-6, 61.1

varis naurum̃an tohum nalut naʋiliol nəl̃an toʋuvi, tokur hēni a? ⁸ Avil mətuvan hən mət̃beris nəs̃a? Naurum̃an tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaiēnan lutoh len nab̃iltiim sekiŋ gail. ⁹ Bimaianan, mətuvan hən mət̃beris nəs̃a? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal səhor ahai kelkel ur. ¹⁰ Natosian siGot isor husur ategai ke, ‘Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw a m̃o hən gaiug hən beutaut hən naʋisal m̃os gaiug.’*

¹¹ “Nokitin mai gamit ke, səkad avan ideh nap̃əhaʋut topasi, tosəhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihabəlan aGot len nəmav, galit ideh tovi ut kəmas, iyalyal səhor aJon. ¹² Len nəboŋ ta m̃o siJon Baptais van vəbar daməŋai, nəvanuan gail lutaltal hən ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, nəvanuan nəb̃alan luke litah gati.* ¹³ Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur p̃isi lopəhav utaut van vəbar nəboŋ aJon togəmai. ¹⁴ Ale mət̃bike mət̃bedəlomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke b̃egəmai. ¹⁵ Avan ideh tokad nədariŋan hən b̃esəsəlōŋ, tesəsəlōŋ m̃au!”

¹⁶ Beti aYesu eus gai gabag ke, “Be noləboi nəb̃enənoʋ hən nəvanuan gail ta daməŋai mai nəs̃a? Lohum alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, ¹⁷ ‘Namtoʋuv nabuvimal m̃os gamito be mət̃səsav; namtokəkai hən nəb̃e nəmatan

* **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Len naut egai, naves eləboi b̃ikad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nəvanuan loləŋon masuʋ hən ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot, ale lutah gati, il gəgat lan. Namilen togon ike, nəvanuan luke ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot hən ləb̃eməd̃as masuʋ hēni.

be mætsətaŋ.’ ¹⁸ Nokəmaienan husur nəboŋ aJon togəmai, gai səhan, gai samun, be luke, ‘Gai ikad natəmat!’ ¹⁹ Nəboŋ aNatun Nəvanuan togəmai, tohan, tomun, luke, ‘Məteris! Naulumian tohan təməhav, tomun vatərog bolai. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail.’ Avil nəvanuan gail loləboi ləbəkəta ləboii ke, namitisau hən nəmauran tonor, ekitin len nəsa togole.”

Nəbiltivile gail ləsəpair dan nəsaan salito
(Luk 10.13-15)

²⁰ Beti aYesu etubat sor van hən nəbiltivile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosəbur len galito, husur galit ləsəpair dan nəsaan salito. ²¹ Ike, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, gəlaru artəpair dan nəsaan səlaru len nahurabat toharharo mai nəmasiav.† ²² Be nukel mai gaməru ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Tair mai a Siton asike idan hum bībar gaməru. ²³ Ale gaiug naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a?* Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan. Husur nətagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan təpat sal vəbar nəboŋ ta daməjai.* ²⁴ Be nukel mai gaiug ke,

† **11:21:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Nəvide silat a Israel nəboŋ lotoləŋon isa hən nəsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nəbak namətu, ale lobətah len namilen nəhab, lubarbar hən nəmasiav len nəkadulito. * **11:23:** Isa 14.13-15 * **11:23:** Gen 19.24-28

len nəboŋ aGot ɓepəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Sotom asike idan̄ hum ɓibar gaiug.”

Nəŋavŋavan kitin
(Luk 10.21-22)

²⁵ Len nəboŋ enan aYesu isor tuŵ, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad nami-tisau hən navile a pan, ale gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. ²⁶ Evoi, aTata, husur gohəhaŵur hən tomaienan.

²⁷ “Natit ɓisi, aTəmagw ilav gail mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboi aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboi aTata, be aNatun ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən ɓevəhot ɓarɓar hən aTata mai galito hən ləɓeləboii.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon̄ ike, “Gegəm hən ginau, gaiug nibem̄ toməhav, nəloŋ tosa hən natit toməlas gotovusi, ale dereh neviol hən nəŋavŋavan mai gaiug. ²⁹ Nayok sagw, lav nəhai enan togol dartoɓon hən nəɓesusupah mai gaiug. Ale gegəm vi hai susur sagw. Husur naut kəmas nəɓevi amasta sam̄, nəsədan̄ taltal, nəlogw mədau, nəsənau ginau, ale dereh nəŋavŋavan tegəm len gaiug, len nəloŋ am.* ³⁰ Husur nayok sagw sədan̄ hən gəɓikade, sədan̄ hən gaiug gəɓeləboi nəsa no-tokele, ale nəsa notoriŋi len gaiug, emələla, sədan̄ hən gəɓigole.”

* **11:29:** Jer 6.16

12

Masta hən nəSappat
(*Mak 2.23-28; Luk 6.1-5*)

¹ Len nəboŋ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSappat. Ahai susur san gail lumalkəkat ale lotuḅat ḅuḅur nəhəvhət nawit gail hən ləḅihani.* ² Nəboŋ naFarisi galevis lotoris natenan, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur sam̄ gail lugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat.” ³ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsaṽuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkat a?*” ⁴ Eḅis len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən ahai tutumav səḅolit ŋai ləḅihani.* ⁵ Ale mətsaṽuruŋi len nalo siMoses toke len nəSappat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas natideh tosa, naut kəmas ləḅur kotov nalo hən nəSappat a?*” ⁶⁻⁷ Avil məttaləboi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, savi natutumavan,’ asike məttəsəḅ səhoti ke alategai lotonor limaspanis.* Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səhor masuṽ hən naim siGot.* ⁸ Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSappat.”

Naulum̄an navəlan tomat
(*Mak 3.1-6; Luk 6.6-11*)

⁹ Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naim naḅonḅonan sua salito. ¹⁰ Ikad naulum̄an sual

* **12:1:** Deu 23.25 * **12:3:** 1Sam 21.1-6 * **12:4:** Lev 24.9
* **12:5:** Num 28.9-10 * **12:6-7:** Hos 6.6 * **12:6-7:** Nəboŋ
toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag.

ei, navəlan tomat, togəm hum towas. Ale naFarisi gail luke lisað səhot nəsanban ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo hən nəvanuan biḡol avan ideh biḡaur len nəSappat a?” ¹¹ Ale isor var galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosua tateh len naḡur len nəSappat, gətatəgau gati, lav kuvi a? Evoi məttəlav kuvi! ¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan esəhor masuṽ həni len nənauan siGot. Imaienan, inor len nalo hən datbiḡol navoian len nəSappat.”

¹³ Beti ikel mai aulumān ke, “Gisar hən navəlañ.” Nəboḡ tosar həni tonoḡ, navəlan imaur təlmam inor ḡai hən toḡon. ¹⁴ ḡa naFarisi gail luvan, luḡonḡon, lusor utaut hən naḡisal hən ləḡemədas bun aYesu hən biḡmat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis həni

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləboi natgalenan, eriḡ naut enan. Naḡiltiḡuḡoh lohusuri ale iḡol alat lotoməsah ḡisi lumaur. ¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəhon nəvanuan gail. ¹⁷ Ekəmaienan hən nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele biḡarpoh ke:

¹⁸ “Naulumān nauman sagw bogai notolekis həni.
Noləmas bun gai,
nəlogw ehəhaṽur həni.
Dereh neriḡ aNunugw lan,
ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən
nəvanuan naut tiltile gail.

¹⁹ Asike eṽitṽituh, asike ikai habat,
asike ikad avan ideh ḡesəsəloḡ hən nadolon
len naḡisal gail.

²⁰ Asike ikol ḡur naviyab tomabit tia,

asike ekin bun nəhau namial topaŋ kəkereh sal,[†]
van vəbar biḡol nanoran biḡat puŋpuŋ naut piḡisi.

²¹ Ale nəvanuan naut tiltile gail piḡisi dereh lerin
nəlolit lan,
dereh livatvat viri hən bilav kuv galit dan
nəsaan salito.”*

AYesu mai aPeelsepul

(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

²² Beti nəvanuan galevis losəhar nauluŋan tokad
natəmat togol toḡut mai namətan toḡesw. Losəhari
van hən aYesu, ale igol imaur hən ke eləboi biḡsor,
eləboi bekəta. ²³ Naluḡoh piḡisi lumaŋmaŋ təban ale
luke, “Ateḡai bogai, anatun siTevit m̄au a?”

²⁴ Be nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nate-
nan, luke, “Ateḡai ehut natəmat gail len nədaŋan
siPeelsepul ŋai toil a m̄o hən natəmat gail.”

²⁵ Avil aYesu eləboi nənauan salito ale ikel
mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipi-
habəlan nakiŋ ideh lotobalkabaŋ, dereh naut
enan timasirsir, teḡəḡesw. Navile o nəbathudud
ideh toḡbalkabaŋ, asike eil gəgat be dereh teḡəḡehw.

²⁶ ASetan tahut natəmat san gail, gai təbalkabaŋ.
Dereh alat lototoh pipihabəlan lepəḡehw, asike loil
gəgat. ²⁷ Ale nətahut natəmat gail len nədaŋan
siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat
gail len nədaŋan sise? Ahai susur samit gail gabag
loḡusani ke mətsanor. ²⁸ Be nəḡehut natəmat gail
len nədaŋan seNunun aGot, imagenan natohan

[†] **12:20:** Len naut egai ikele ke aKristo asike idan taltal hən alat
ləsədaŋ, dereh tivoi ŋai hən alat lotodədas ləḡiwol hən nəmauran salit
gabag. * **12:21:** Isa 42.1-4

pipihabəlan aGot ibar gamit tia. ²⁹ Avan ideh toke tebis len naim sinabəhariv todaŋ hən bəvənoh natit san gail, imasbaŋis gat abəhariv. Nəboŋ tobaŋisi tononŋ ŋai, eləboi bītariv kuv natit pisi dan naim san.‡

³⁰ “Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imaŋipiriah; asike bəsəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab. ³¹ Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh teruḅat nəsaan pisi naut kəmas nəvanuan gail ləbisor mədasi, be ləbisor mədas aNunun aGot, aGot asike eruḅat nəsaan enan. ³² Avan ideh bisor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh teruḅat nəsaan enan, be avan ideh bisor tas aNunun aGot, aGot asike eruḅat nəsaan enan dani boŋ ideh vi sutuai.”

Nəhai mai naṽite
(Luk 6.43-45)

³³ Ale aYesu ike, “Gəbikad nəhai tovoi, naṽit dereh tivoi. Gəbikad nəhai bisa, naṽit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboŋ gotoris naṽite.

³⁴ Gamit anatun nəmat gail!§ Anatun nəvaipa gail!** Mətələboi mətbikel natit tovoi nəboŋ məttosa? Aoa! Nəsa topul səsəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele. ³⁵ Nəvanuan tovoi, navoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon. ³⁶ Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ

‡ **12:29:** Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi bīlav kuv nəvanuan dan aSetan nəboŋ tobaŋis gat aSetan, husur aYesu idan səhori. § **12:34:** Len nənanuan seJu gail, nəmat isa masuṽ hum natəmat toil a nŋo həni. ** **12:34:** Nəvaipa evi nəmat tosa.

aGot b̄ep̄ep̄ehun navoian dan n̄esaan, n̄əvanuan gail limaskele sil n̄esa lotokel nasoruan p̄isi lotosor lab h̄əni. ³⁷ Bathut len nasoruan sam̄ aGot dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, ale len nasoruan sam̄ aGot dereh tisaḅ səhoti ke gotosa, gimaspanis.”

*AYesu esivoh len alat lotousus namerikel
(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)*

³⁸ Beti ahai p̄usan h̄ən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai p̄usan, namtuke namteris namerikel ḡəḅigole.” ³⁹ AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta daməḅai m̄ətusa, m̄ətsədaḅ len aGot sum̄an ap̄əhaḅut tohusur aulun̄an tilitile, sədaḅ len asoan. M̄ətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ḅai namerikel h̄ən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah. ⁴⁰ Sum̄an aJonah totoh len n̄əmaribəḅ totor mai nalenmariug totor len nab̄əhaḅun nab̄iltiieh, len naḅide tomagenan, aNatun N̄əvanuan dereh tipat b̄urhulon n̄ətan husur n̄əmaribəḅ titor mai nalenmariug titor.* ⁴¹ Husur natgalenan, len nəbəḅ aGot b̄ep̄ep̄ehun navoian dan n̄esaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot n̄esaan sinaur ta daməḅai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəbəḅ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan n̄esaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah!†† ⁴² Len nəbəḅ aGot b̄ep̄ep̄ehun navoian dan n̄esaan, naKwin h̄ən naSaut dereh tile m̄əhat, kel kot n̄esaan sinaur ta daməḅai, tike naur egai limaspanis. Dereh

* **12:40:** Jna 1.17 †† **12:41:** Jna 3.5, 8, 10. Nəbəḅ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag.

tigol timagenan husur egəm len nətarihət navile a pan hən bēsəsəlōŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon!”^{‡‡}

*Natəlmaman hən nanunun tosa
(Luk 11.24-26)*

⁴³ AYesu isor tətās am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bisab̄ naut ideh hən biŋavŋav lan, be idōŋ sobuer həni. ⁴⁴ Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ Ale nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim tob̄besw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit p̄isi tonor. ⁴⁵ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuŵ səhor gai, ale nəboŋ lotob̄is len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsā tibatbat səhor ta m̄o. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməŋai.”

*Nəbathudud kitin siYesu
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)*

⁴⁶ Nəboŋ aYesu tosor mai naluŵoh sal, aŵan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii. ⁴⁷ Avan sua ikel maii ke, “Geris, anam̄ mai aŵam̄ gail loil vivile, luke lisor mai gaiug.” ⁴⁸ Ale isor var atenan ke, “Anagw ase? Aŵagw gail ase?” ⁴⁹ Ale esuhun navəlan van hən ahai susur san gail, ike, “Geris! Anana sagw

^{‡‡} **12:42:** 1Ki 10.1-10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətahun ləbēsəsəlōŋ həni.

mai aʋagw gail bogai! ⁵⁰ Bathut avan ideh togol n̄sa aT̄omagw len n̄mav tol̄oṅoni, gai evi aʋagw, o aʋavinegw o anana sagw.”

13

N̄bol ʃusan h̄n namisurhuwit (Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)

¹ Len n̄boṅ enan, aYesu evivile len naim, eb̄atah tarh̄awai Kalili. ² Ale nab̄iltiṷoh loḡəm, ḥonḥon garu lan, gol ke isah len nab̄ot h̄n ḥeb̄atah, ale naluṷoh loil husur n̄abitas. ³ Beti ikel natit tosoḅur mai galito len n̄bol ʃusan gail. Ike, “Ikad n̄vanuan tomabmabul namisurh̄ut gail. Boṅ sua ia bubulan namisurh̄ut nawit. ⁴ N̄boṅ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur naḅisal, ale n̄man nam̄əsav loḡəm, luhan ʃis gail. ⁵ Galevis lorus len naut tobaṅ vat, n̄tan tok̄əkereh lan, ale lutov tutut bathut n̄tan s̄sareh. ⁶ N̄boṅ namityal tovi m̄əhat, n̄yal etun idaṅ gol nalut gail lomial husur s̄kad n̄əharh̄ət tovi pan, ale lumayoh. ⁷ Galevis lorus len n̄əhau tokad nasunite, ale n̄əhau itov vi m̄əhat, ruṅ gut bun nawit. ⁸ Galevis lorus len n̄tan tok̄ənoh ale n̄boṅ lotomatu, sua iṷan v̄kad 100, sua iṷan v̄kad 60, sual am iṷan v̄kad 30. ⁹ N̄vanuan tokad n̄ədarinaṅ, tes̄əsəloṅ!”

¹⁰ Beti ahai susur san gail loḡəm h̄n aYesu, lousi ke, “N̄boṅ gotosor mai galito, guḅol ʃusan m̄os n̄sa?” ¹¹ Ale isor var galit ke, “N̄gole husur aGot idaṅ h̄ni ke m̄əḅel̄əboi n̄sa tosusuah len natoḥan pipihab̄əlan aGot len n̄mav be aGot s̄daṅ h̄ni ke galit l̄əḅel̄əboii. ¹² Bathut avan ideh n̄lon tomab̄ur h̄n n̄sa notokele, dereh aGot tilav

naləboian am maii hən ɓepul həni. Avil avan ideh tomətahun ɓeləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tokade dani. ¹³ Husur enan nusor mai galito len nəḅol ɓusan, husur naut kəmas lotokəta, ləsakəta ləboi nəsa notogole, naut kəmas lotosəsəlon, ləsasəsəlon hən nəsa notokele, ləsaləboii. ¹⁴ Ale nasoruan siGot aIsaiah tokel uri isarpoh len galito, ike:

“ Len nasəsəlonjan samito, dereh mətəsəsəlon
 be asike mətəsəsəlon ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dereh mətəkəta
 be asike mətəkəta ləboi nəsa notogole.

¹⁵ Husur nəkadun alategai egəm vonvon,
 pəpadan nədariŋalit eḅulḅulol,
 ale namətalit iḅer.

Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədariŋalit tasəsəlon hən nəsa notokele,
 nəlolit taləboi natgalenan,
 ale lətəpair van hən ginau,
 ale nətagol galit lətəmaur.’ ”*

¹⁶ Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mətukab hən namətamito bathut ke lotokəta, mətukab hən nədariŋamito bathut ke lotosəsəlon.

¹⁷ Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nəvanuan tonor lotosəḅur loləŋon masuḅ ke lətaris nəsa məttorisi, be ləsarisi, loləŋon masuḅ ke lətasəsəlon hən nəsa məttosəsəlon həni, be ləsasəsəlon həni.

*AYesu isor vəsvəsai nəḅol ɓusan enan
 (Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)*

* **13:15:** Isa 6.9-10

18 “Imagenan, səsəlon̄ hən namilen nəb̄ol hən nəvanuan tobubulan namisurhuwit. 19 Namisurhuwit torus len naʔisal esuñan nəvanuan gail lotosəsəlon̄ hən nasoruan hən natohan pipihəlan aGot be ləsaləboii, gai tosa vəsa masuʔ tovi təmat egəm, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nəlolito. 20 Namisurhuwit torus len naut tobaŋ vat esuñan alat lotosəsəlon̄ hən nasoruan, ale vəha-sua ŋai lotəgau gati len nakemkeman. 21 Avil ləsəkad nəharhət tovi pan gol ləsəmaur sabəlav. Be nəboŋ todaŋ b̄ibari o avan ideh bəmədās buni gol ləb̄eləŋon b̄isa, dereh limayoh tutut, luteh dan nadəlomian len nasoruan. 22 Namisurhuwit torus len nəhau tokad nasunite esuñan alat lotosəsəlon̄ hən nasoruan avil nə-nau-masuʔ-an hən nəmauran ta daməŋai mai nagərasian hən na-pul-hən-natite-an aroruŋ gut bun nasoruan gol səvan. 23 Avil namisurhuwit torus len nətan tokənoh esuñan alat lotosəsəlon̄ hən nasoruan, lotoləboii, lotoʔvan masuʔ. Sual iʔvan vəkad 100, sual iʔvan vəkad 60, sual am iʔvan vəkad 30.”

Nəb̄ol ʔusan hən nawit mai naliol tosa

24 AYesu ikel nəb̄ol ʔusan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihəlan aGot len nəmav imaie-gai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu san. 25 Be nəboŋ topat len mariug, aenemi sua egəm, ebubulan namisurhuliol tosa len nəmarireu tokad nawit tia, ale ivan.* 26 Nəboŋ nawit totov, tubat b̄iʔvan, naliol tosa am itov. 27 Naslev gail simahean naim logəm həni, luke,

* 13:25: Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nəvanuan eru.

‘Nasuḅ, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len nēmarireu sam̃ be gagai epul hən naliol tosa! Imabe?’²⁸ Ale ikel mai galit ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ N̄a naslev gail lousi ke, ‘Guke namteput tuan naliol enan a?’²⁹ Ris toke, ‘Ao, nēboŋ m̄t̄beputi, dereh m̄teput m̄edas nawit am.³⁰ Riŋ ḡlar p̄isi aritov ḅonḅon v̄bar n̄matuan, ale len nēboŋ hən n̄matuan, dereh nikel mai n̄vanuan n̄matuan ke lep̄ep̄ehun ḡlaru, baŋis tuan naliol tosa hən l̄bep̄əŋasi, ale baŋis tuan nawit vi lan naim sagw notoriŋriŋ n̄hanian lan.’ ”

*N̄bol p̄usan hən namisurhumastat
(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)*

³¹ AYesu iḅol p̄usan t̄etas ike, “Natohan pipihabēlan aGot len n̄mav imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len n̄hol san.³² Ek̄k̄ereh s̄hor namisurhuhanian tiltile gail, avil nēboŋ totov, eḡm tibau s̄hor n̄hanian gail len n̄hol, ale eḡm vi hai, hən ke n̄man nam̄sav loḡm um hən n̄hai ḡodḡod salit len n̄pash̄t gail.”

*N̄bol p̄usan hən nayis
(Luk 13.20-21)*

³³ AYesu ikel n̄bol p̄usan. Ike, “Natohan pipihabēlan aGot len n̄mav imaiegai: Mitinau nayis, ap̄əhaṽut sua tolavi. Eḅundasi len n̄had n̄flaua totor van v̄bar n̄flaua kavkav totob.”†

³⁴ AYesu ikel natgalen p̄isi mai naluṽoh gail len n̄bol p̄usan. Nēboŋ tosor mai galito, ikel n̄bol

† **13:33:** N̄had n̄flaua totor evi n̄flaua tosoḅur, len nasoruan ta Kris lokisi hən sata totor.

þusan akis ηai.‡ ³⁵ Igol tomaianan hən bigol nəsa
 ahai kelkel ur tokele bisarpoh ke,
 “Nəboη nəbesəηav hən nabuηogw, dereh nisor len
 nəbol þusan,
 dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len
 natuβatan,
 nəboη notoum hən navile a pan.”*

AYesu isor vəsvəsai nəbol hən naliol tosa

³⁶ Beti aYesu eriη naluvoη, evi lohoim. Ale
 ahai susur san gail logəm həni, luke, “Kel mai
 ginamito bai, namilen nəbol hən naliol tosa len
 nəmarireu.” ³⁷ Isor var galit ke, “Atenan tobubu-
 lan namisurhuwit tovoi evi aNatun Nəvanuan,
³⁸ ale nəmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit
 tovoi lovi alat lototoh pipihabəlan aGot. Naliol
 tosa lovi alat sitenan tosa vəsa masuŵ tovi təmat.
³⁹ Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi
 natəmat. Nəboη hən nəmatuan evi nəboη hən
 nanoηan hən navile a pan, nagilen hən natit þisi,
 ale alat nəmatuan lovi aηel gail. ⁴⁰ Surman alat
 nəmatuan lotobaηis tuan naliol tosa hən nəhab
 bihani, dereh timagenan len nagilen hən natit
 þisi. ⁴¹ Dereh aNatun Nəvanuan tesəvat aηel san
 gail hən ləbepəpəhun galit þisi lotogol nəvanuan
 bigol nəsaan, mai alat lotogol nəsaan, dan nato-
 han pipihabəlan. ⁴² Dereh aηel gail libar hən
 galito vi lan nəhab topud vəsa; len naut enan
 dereh litaη, likat þurþur nariŵolito.Š ⁴³ Beti alat
 lotonor dereh lesuman namityal tomal habat len

‡ **13:34:** Hən naves 34-35, Mak 4.33-34 * **13:35:** Psa 78.2

Š **13:42:** Nəhab egai tosor husuri epud vəsa vagol nametəlai tovi wai.

natohan pipihabəlan aTəmalito. Nəvanuan tokad nədarijan tesəsəloŋ!

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

⁴⁴ “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, nəvat han tosoḅur, tosusuah len nəmarireu sua. Ale avan sua isaḅi. Itavun tətəs həni. Ale len nakemkeman san ivan, eḅur hən natit ḅisi tokade ale ia v̄ur nəmarireu enan hən ḅikad natenan tovoi.

⁴⁵ “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toḅur natit gail, ḅur hən gail, todoŋ nanesnes tovoi gail. ⁴⁶ Ale nəḅoŋ tosaḅ nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, ḅur hən natit ḅisi tokade, ale ia v̄ur nanesnes enan.

⁴⁷ “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len nabiltiwai. Sədareh ikad naməŋod totiltile tosoḅur tovisivis lan. ⁴⁸ Ale nəḅoŋ topul, lolivi vahut, lobətah, losəŋon tovoi gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut. ⁴⁹ Dereh timagenan len nəḅoŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən natit ḅisi. Aŋel gail dereh lia pəpəhun alat lotosa vəsa dan alat lotonor. ⁵⁰ Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vəgol nametəlai tovi wai; len naut enan dereh litaŋ, likat ḅurḅur nariḅolito.”

⁵¹ AYesu eus galit ke, “Mətoləḅoi səhot natgalen ḅisi māu a?” Lusor vari ke, “Evoi, namtoləḅoii.”

⁵² Na ikel mai galit ke, “Ahai ḅusan hən nalo siMoses togəm vi ahai susur len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, ahai ḅusan enan esum̄an

amahean naim topul hən nakontit gail. Eriḡ natgalenan len naut sua hən ləbesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan.”

*Lomətahun aYesu len naut a Nasaret
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)*

⁵³ Nəboḡ aYesu tokel nəḃol ḡusan galenan tonoḡ, eriḡ naut enan. ⁵⁴ Ale nəboḡ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, eḡusan len naim naḃonḃonan salito. Galit luḡaḡ, luke, “Eee, namitisau hən nəmauran tovoi egai, gai ilavi a be? Nədaḡan hən ḃigol namerikel gail, ilavi a be? ⁵⁵ Be savi anatun ulumʻan sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsən aMeri a? Aḡan aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a? ⁵⁶ Ale aḡavinen gail ḡisi ləsatoḡ mai gidato a? Bimaienan, ilav natgalen a be? Savi gai hən ḃimaienan!” ⁵⁷ Ale nəlolit eḡəḡasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut ḡisi loputsani len nənauan salito, be len naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.” ⁵⁸ Ale aYesu sagol namerikel sasobur len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

*Nəmatan siJon Baptais
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)*

¹ Nəboḡ aHerot Antipas tosəsəloḡ hən na-kel-uri-an husur aYesu, ² ikel mai naslev lotokətkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədaḡan hən ḃigol namerikel gail ipat lan.”

³ AHerot ekəmaienan husur a mō igol ke lototah gat aJon, riņi len naim bəbaņis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot aʋan aFilip tosəhar kuvi. ⁴ Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len nalo sanor hən gəbəsəhar alitenan.”* ⁵ AHerot ike tigol aJon timat be emətahw len nəlol paņpaņ sinaluʋoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel ur.

⁶ Len nəhanan hən nəboņ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len nəholito ale aHerot ehəhaʋur habat həni. ⁷ Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən bəviol hən natideh gai bələņoni maii. ⁸ Na nəboņ anan tokel maii hən nəsa hən bəusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Noləņon nəkadun aJon Baptais, gegai, len nasiloh!” ⁹ Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tousi. ¹⁰ Ale lovi lan naim bəbaņis, luta kotov nəkadun aJon. ¹¹ Lorin nəkadun len nasiloh, pati, lavi mai natəbarehreh topati vəlavi mai anan. ¹² Beti ahai susur siJon logəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəboņ lototavuni tonon, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi maii.

AYesu evəņan alalumān lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

¹³ Nəboņ aYesu tosəsəlon hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len naʋot sua, eriņ naut enan hən b̄itoh səb̄on len naut toḃəbesw. Nəboņ naluʋoh gail lotosəsəlon həni, lorin naḃiltivile gail, luyar a ut husuri. ¹⁴ Nəboņ aYesu tomarin dan naʋot,

* **14:4:** Lev 18.16, 20.21

eris nabiltiľuřoh, nelon itaŋis galito ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹⁵ Nəboŋ naut togomgom, ahai susur san gail logəm həni, luke, “Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan řisi tia. Səvat naluřoh van, hən ləbevi lan navile gail hən ləbidas hanian hən ləbeřuri.” ¹⁶ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Salivan, gamit m̄au mitilav nəhanian mai galito.” ¹⁷ Lukel maii ke, “Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru řai.” ¹⁸ Ale ike, “Tariv gail gəm, mai ginau.” ¹⁹ Beti ikel mai naluřoh ke lebətah len naliol. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan. Ebur gail, ilav nabəta mai ahai susur san gail ale lopəpehun gail mai naluřoh. ²⁰ Galit řisi luhan, luhanukub, ale losəsəŋon hudhuhanian van, gol nəhad tovi 12 lopul.* ²¹ Ikad alalunian lotovi 5,000 lotohan, be ikad alatpəhařut mai alahutai am.

*AYesu iyar len nəřon nəwai
(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)*

²² Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len nabot hən ləbeil a m̄o vi lan nətarhət nabiltiwai. Ale gai esəvat naluřoh gail hən ləberin̄ naut enan. ²³ Nəboŋ tosəvat galit tonon̄, aYesu etəřehuh səbon vi lan nařehuh hən řisor mai aGot. Ale nəboŋ naut togomgom itoh səbon ei. ²⁴ Len namityal enan, nabot isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol iřas nabot husur isoh řur nəlan. ²⁵ Len nadudulaŋ somilan naut səlan sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəřon nabiltiwai. ²⁶ Nəboŋ ahai susur gail lotoris toyaryar řoniwai,

* **14:20:** 2Ki 4.42-44

nəkadulit eṽurṽur. Lukai ke, “Wao! Nanunun sua bolai.” Ale ninelit epil gol lukai habat. ²⁷ Vəha-sua ηai aYesu isor mai galit ke, “Samtemətahw! Məteil ḅuri! Ginau bogai!” ²⁸ APita ikai van həni ke, “Nasuḅ, ḅevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len nəḅon nəwai van hən gaiug.” ²⁹ Ale ike, “Gəmai!” Nəḅon aPita tomarin dan nəḅot, iyar ḅoniwai van hən aYesu. ³⁰ Be nəḅon aPita toris nəlan todaη, emətahw, etuḅat sar maduηduη ale ikai ke, “Nasuḅ, numat! Liv kuv ginau!” ³¹ Vəha-sua ηai aYesu isar hən navəlan, itah gati, ale ike, “Gaiug gotokad natuhdəlomian ηai, nəloṃ eur ginau mabe?” ³² Ale nəḅon artosah len nəḅot, nəlan idar buni. ³³ Beti alat len nəḅot lulotu həni ke, “Govi aNatun aGot kitin.”

³⁴ Nəḅon lotolav tukot len nəḅiltiwai, luvahut len naut a Kennesaret. ³⁵ Nəḅon alat len naut enan lotokəta ləḅoi aYesu, loḅisul van hən naut ḅisi todar vis naut enan ale losəḅar alat lotoməsah van həni. ³⁶ Loηiri ke tidaṃ hən ləḅibar ηai nasuṃarhət nahurabat san, ale galit ḅisi lotobari lumaur.

15

Inor ke niben nəvanuan ḅiveveu o nəlon ṃau?
(Mak 7.1-13)

¹ Beti naFarisi gail mai ahai ḅusan hən nalo luyar a Jerusalem gəm hən aYesu, luke, ² “Imabe ahai susur saṃ gail lupal sob dan naḅisal hən naṽide sihaṽut sidat gail ta sutuai? Husur ləsakəkəsəval nəḅon lotohan.” ³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Gamit, imabe mətəḅur kotov nalo siGot ṃos mətḅehusur naṽide samit ta sutuai? ⁴ Bathut aGot ike, ‘Putsan atəmaṃ mai anaṃ matmat len

nənanuan sam̃,* ikele am ke, ‘Avan ideh tosor tosa todaŋ hən atəman o anan, gai timat ebun māu.’* 5-6 Avil gamito, mətumakuv dan nalo siGot hən mət̃behusur nəvide samit ta sutuai nəboŋ məttoṽusan ke, ‘Avan ideh bikel mai atəman o anan ke, “Nəsa notokade hən nəḃevi tarhət sam̃, noviol həni tia mai aGot. Gai b̃igol b̃imagenan, inor ŋai ke asike eputsan atəman len nənanuan san.”’ Gamito, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. 7 Mətovi nəvanuan gəgəras ŋai. Nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike, 8 “Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito, be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas. 9 Lulotu sobuer hən ginau, loṽusan hən nakelean sinəvanuan, hum tovi lo sagw.’ ”*

Nəsa igol nəvanuan saveveu?
(Mak 7.14-23)

10 Beti aYesu ekis naluṽoh gəmai, ikel mai galit ke, “Mətesəsəloŋ hən nəsa notokele, mətəleḃoi. 11 Savi nəsa tovi lan nəḃan togol nəvanuan toḃiŋḃiŋal len nəhon aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuŋon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu.” 12 Beti ahai susur gail logəm həni luke, “Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəsa gotomadhakele, igol nəlolit isa. Goləḃoi māu a?” 13 Ris aYesu tosor var galit ke, “Nəhai ideh aTəmagw len nəmav səmabule, dereh teput kuvi. 14 Riŋ galit lesuh! Lovi metḃesw gail lotosəhar alat ləsakəta.

* 15:4: Exo 20.12; Deu 5.16

* 15:4: Exo 21.17; Lev 20.9

* 15:9: Isa 29.13

Nametbesw sua besəhar nametbesw togon, dereh gəlar p̄isi ariteh, arimasur len nabur.” ¹⁵ Ale aPita ike, “Kel namilen nasoruan kəta enan mai ginamito.” ¹⁶ AYesu ike, “Gamito am, mətsaləboi səhoti a? ¹⁷ Mətələboii tia ke natit p̄isi tovi lan nəp̄an nəvanuan, evi lan natəbaŋ van, evivile vi lan nalitavtav. ¹⁸ Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuŋon, egəm len nəsa topat len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu. ¹⁹ Husur natgalegai logəm len nəlon: nənauan tosa, nagolean hən nəmatan, naitian tobur kotov nəlahan, naitian tosa, navənahān, naliboŋan len nakotan, mai nasoruan tomədas nahəsān nəvanuan o tomədas nahəsān aGot. ²⁰ Natgalenan lugol nəvanuan loβiŋβiŋal len nəhon aGot. Naṽide hən nakəkəsəvalan len nəhanan sagole!”

Nadəlomian sitob̄taKenaan
(Mak 7.24-30)

²¹ Beti aYesu eriŋ naut a Kalili, evi lan naut pəpadaŋ hən nabiltivile eru, a Tair mai a Siton. ²² Atoβ̄taKenaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, “Nasub̄, aNatun siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədas anatvavigw vəsā!” ²³ Be aYesu sasor vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Səvati vi tut bathut ehur gidato, ikai walwal!” ²⁴ Len na-sor-vari-an san aYesu ike, “AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ŋai lotohum nasipsip gail lotomasig.” ²⁵ Ŋa alitenan egəm, teh bathurien aYesu, ike, “Nasub̄, gevi tarhət sagw!” ²⁶ AYesu ike, “Sanor hən nəbilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəb̄ibar həni van hən nalipah gail.” ²⁷ Ris

aliten toke, “Evoi, Nasuḅ, be nalipah gail loləboi ləḅihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito.” ²⁸ Ale aYesu isor vari ke, “Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masuṽ! Tevisi mōs gaiug hum gotoləḅoni.” Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isoḅur lumaur

²⁹ AYesu eriḅ naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəḅiltiwai Kalili. Ale etəṽehuh vi lan naṽehuh, ebətah ei. ³⁰ Nəḅiltiluṽoh gail logəm həni, losəhar alat lotogau, nametḅesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, naḅut gail mai isoḅur am. Lorin galit bathurien aYesu ale igol galit lumaur. ³¹ Naluṽoh lumaḅmaḅ len nəsa lotorisi. Naḅut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivoḅəvoḅ, lumaur; alat lotogau luyar; mai nametḅesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalalan siGot silat a Israel.

AYesu evəḅan alalumān lotovi 4,000 (Mak 8.1-10)

³² Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, “Nəlogw itaḅis alategai, husur lutah mai ginau len nəmariboḅ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləḅihani. Nəsələḅon nəḅesəvat galit van malkəkət. Nəḅigole, dərəh limatmatioṽ husur naḅisal salito.” ³³ Ale ahai susur gail lukel maii ke, “Len naut toḅḅesw topat səḅon maiegai, namtilav natuhḅəta tihau mabe hən namtḅevəḅan nəḅiltiluṽoh egai?” ³⁴ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhḅəta evis?” Luke, “Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis.” ³⁵ Na aYesu ikel mai naluṽoh ke leḅətah len tan. ³⁶ Ilav natuhḅəta toməlevru

mai naieh gail, esipa vi tēban aGot hən nəhanian, eḅuri, lavi mai ahai susur gail ale lopəpehuni mai naluṽoh. ³⁷ Galit p̄isi luhan vəhanukub. Ale losəṽon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul. ³⁸ Ikad alalum̄an lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatpəhaṽut mai alahutai gail am. ³⁹ Beti aYesu esəvat naluṽoh gail van. Ale isah len naḅot, igam van vəbar naut a Makatan.*

16

Lous taltal hən aYesu hən namerikel (Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)

¹ Boṽ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləṽon ke aYesu tigol nəsaban, ḡa lousi hən ḅəṽusan galit hən namerikel hən nəmav. ² Be aYesu isor var galit ke, “Nəboṽ namityal tomasur mətuke, ‘Pelan dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,’ ³ ale len nadudulan mətuke, ‘Daməṽai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dereh naut tisa. Nabiltius dereh teus.’ Mətoləboi mətḅeris nəsa tovisi len nəmav, ale vəha-sua ḡai mətoləboii ke naut tivoi o tisa, be mətodədas mətḅeris ləboi namilen nəsa tovisi len nəboṽ gail ta daməṽai. Mitimabe? ⁴ Gamit naur ta daməṽai mətusa, mətḅədaṽ len aGot sum̄an apəhaṽut to-husur aulum̄an tiltile, sədaṽ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ḡai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah.” Ale aYesu erinḡ galito, ivan dan galito.

* **15:39:** Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ḡai ke topat tarhəḅiltiwai Kalili.

*Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail
(Mak 8.14-21)*

⁵ Nəboŋ ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nabiltiwai, nəlolit iboŋboŋ hən ləbesəŋon nabəta ideh van. ⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, “Mətelələgau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail.” ⁷ Lusor mai galit gabag ke, “Ekəmaienan husur datsəlav nabəta ideh gəmai.” ⁸ AYesu eləboi nənauan salito ŋa ike, “Gamit məttokad natuhdəlomian ŋai, mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? ⁹ Mətsələboi sal a? Nəlomit iboŋboŋ hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail pisi məttosəŋoni a? ¹⁰ Nəlomit iboŋboŋ hən natuhbəta toməlvru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail pisi məttosəŋoni a? ¹¹ Imabe? Mətunau sal ke nusor husur nabəta məau a? Aoa! Be nukel mai gamit tətəs ke, kətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!” ¹² Beti len namityal enan ŋai lunau səhoti ke nəboŋ tokel nalələgauan mai galito, gai sator husur nayis len nabəta. Ao isor tas naŋusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

*APita ikel kot aYesu
(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)*

¹³ AYesu eriŋ naut enan ale nəboŋ tobar naut a Sisarea Filippi, eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan, luke tovi ase?” ¹⁴ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur sual am.” ¹⁵ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?”

* **16:9:** Mat 14.15-21 * **16:10:** Mat 15.32-38

16 ASimon Pita isor vari ke, “Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nəkadun nəmauran.” 17 Ale aYesu ikel maii ke, “Tivoi hən gaiug, aSimon anatum aJonah! Savi avan ideh len navile a pan tokel vəhot nate-nan, be aTəmagw len nəmav ikel vəhoti mai gaiug. 18 Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nəvat, ale dereh neum hən naim sagw len nəvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nədanjan hən nəmatan edədas bəsəhor galito. 19 Nukele am mai gaiug ke, dereh neviol hən naki hən nabopita hən natohan pipihəlan aGot len nəmav mai gaiug. Natideh gəbikai tasi len navile a pan, evi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav. Ale natideh gəbidaṁ hən len navile a pan, evi nəsa aGot todaṁ hən tia len nəmav.”* 20 Beti aYesu ikel pūli hən ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)*

21 Len nəboŋ enan van, aYesu etubət kele iparpar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timasləŋon tisa vəsa len navide tosoḅur len navəlan alat lotoil a nio hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nəmariboŋ bitor dereh aGot tigol tile məhat. 22 Beti aPita eliv aYesu vi tarhəte, etubət sor lan, ike, “Satimaiean, Nasub! Natgalenan salevisi hən gaiug!” 23 Be ipair van hən aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hən nəbipes həbetw hən

* **16:19:** Mat 18.18; Jon 20.23

nəb̃iteh. Nənauan sam̃ gail ləsəpat len nəsa aGot toləḡoni, lohusur naləḡonian sinəvanuan ḡai.”

²⁴ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh b̃ike b̃ehusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənauan mai naləḡonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau. ²⁵ Husur avan ideh b̃ike b̃iwol hən nəmauran san gabag hən b̃etəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be nəmauran san b̃imasig m̃os ginau, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ²⁶ Nəvanuan b̃ikad natit p̃isi len navile a pan, be nəmauran san vi sutuai b̃imasig, imabe? Ikad nəsa? Nəvanuan eləboi b̃eviol hən nəsa hən b̃ikad nəmauran enan a? ²⁷ Bathut aNatun Nəvanuan dereh tegəm ta bog. Dereh tegəm mai aḡel san gail len nədaḡan mai namənas seTəman. Len nəboḡ enan, dereh tilav naḡurḡuran mai nəvanuan gail hən natit p̃isi lotogole, tinor hən nəsa lotogole.* ²⁸ Nokitin mai gamit ke, gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian siNatun Nəvanuan hən b̃eil a m̃o hum aK̃iḡ.”

17

Namənas kitin siYesu (Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)

¹ Len nəmariboḡ toməlevtes husur nəboḡ enan, aYesu esəhar aPita, mai alarmiḡan, aJemes mai aJon. Esəhar galit səbolito vi məhat len naḡehuh sua tosahsah. ² Ale len nəholito egəm tile, nəhon em̃ial hum namityal, nahurabat san egəm pəhapəhw buni vabilbil.* ³ Vəha-sua ḡai loris

* **16:27:** Psa 62.12; Rom 2.6 * **17:2:** 2Pit 1.16-18

aMoses mai aElijah artohol mai aYesu. ⁴ APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hən dattotoh gegai. Gəbələḡoni, dereh neum hən nəpasvaləval titor, tesua esam̃, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁵ Nəboḡ aPita tosor sal, nəmavukasw tom̃ial habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nəmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw ulum̃an notoləmas buni, notohəhəṽur həni. Səsəloḡ husuri!” ⁶ Nəboḡ lotosəloḡ hən natenan, ahai susur gail luteh, kəta vi pan, nəlolit epil vəsa. ⁷ AYesu egəm hən galito, ibar galito, ike, “Mitile məhat. Samtemətahw.” ⁸ Ale nəboḡ lotokəta vi məhat, lokəta ris aYesu səbən ḡai, ləsaris avan ideh am.

⁹ Nəboḡ lotomariḡ vi pan len nəvəhuh, aYesu ikele hən galit ke, “Samtikel ur nəsa məttorisi mai avan ideh am vir aGot biḡol aNatun Nəvanuan bile məhat dan nəmatan.” ¹⁰ Beti ahai susur gail lousi ke, “Ahai ḡusan hən nalo luke aElijah timasgəm a m̃o, be lukele hən nəsa?”* ¹¹ AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhət sua, aElijah dereh tegəm a m̃o hən biḡol təlmam hən natit ḡisi ləbinor. ¹² Be len nətarhəte am, nukele mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale nəvanuan gail ləsakəta ləboii, lugol nəsa lotoləḡoni həni. Imagenan, dereh ligol aNatun Nəvanuan am teləḡon tisa vəsa.” ¹³ Len namityal enan ḡai ahai susur gail lunau səhoti ke aYesu isor mai galito husur aJon Baptais.

*AYesu igol natətai sua tokad natəmat imaur
(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)*

¹⁴ Nəboḡ lototəlmam dan nəvəhuh tonon, logəm hən naluḡoh, ale aulum̃an sua egəm hən aYesu,

* **17:10:** Mal 4.5

etəjedur bathurien, ¹⁵ ale ike, “Nasub̃, gilolosa hən anatugw ulum̃an husur nahumatmat ibari gol ke eləjon isa vəsa batbat. Husur iteh len nəhab tabtab ale iteh vəha-sob̃sob̃ur len nəwai am. ¹⁶ Nosəhari van hən ahai susur sam̃ gail avil lodədas ləbigol b̃imaur.” ¹⁷ AYesu isor vari ke, “Eee naur egai mət̃tomətahun nadələmian, mət̃tohusur naḡisal tosa tokab̃kab̃ur, nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətapar dələmian van van van nupetəmas həni. Səhar natətai gəmai!” ¹⁸ Beti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len namityal enan van imaur buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, lusor səbolit maii ke, “Imabe ginamit namtsaləboi namt̃behut natəmat enan?” ²⁰⁻²¹ Ale ikel mai galit ke, “Mətodədasi bathut nadələmian samit em̃idol, ekəkereh masuṽ. Husur nokitin mai gamit ke, mət̃bikad nadələmian hun namisurhumastat tomarisoris mət̃oləboi mət̃bikel mai naṽehuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale dereh terus. Naut kəmas mət̃unau ke mətodədasi mət̃bigol natesua, dereh mət̃oləboi mət̃bigole.”*

*AYesu isor tət̃as husur nəmatan san
(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)*

²² Nəboḡ ahai susur gail lotob̃onḡon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, “Avan sua dereh teriḡ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. ²³ Dereh ligol timat, ale len nəmariboñ titor aGot

* **17:20-21:** Nalob̃ulat galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 21 Avil mət̃oləboi mət̃behut tomagenan nəboḡ mət̃səhan be mət̃tosor tuṽ ḡai.

tigol tile məhat.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ahai susur gail loləŋon isa masuŵ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai pusan sam, eŵur nətaks hən naim siGot m̄au a?”†

²⁵ APita ike, “Evoi.” Ale nəboŋ toḅis lohoim, aSimon sakel natideh be aYesu isor a m̄o maii ike, “Simon, len nənauan sam nəsa inor? Nau nakiŋ gail len navile a pan. Ase eŵur nəlaisens mai nətaks lototariv tuani, anatulit gail o nametḅos gail a?”

²⁶ Ale aPita ikel maii ke, “Nametḅos gail.” Beti aYesu ike, “Bimaienan, savi len anatulit gail hən ləḅeŵuri. ²⁷ Be hən asike nələlit ḅipaŋpaŋ, givan hən nəḅiltiwai, bar hən nəhau. Naieh metəkav gəḅisah həni, səŋav hən nabuŋon ale dereh gisaḅ nakoin tovi nəstater.‡ Lav kuvi, lavi mai galito m̄os nətaks sidaru.”

18

Ase iyalyal səhor galit am

(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)

¹ Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav?” ² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito. ³ Beti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mətḅipair dan nəvide tosa samito hən

† **17:24:** Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi napurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua. ‡ **17:27:** Nəstater evi nakoin sua tovi napurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tovat.

mətbəsumān atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətōbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ⁴ Imagenan, avan ideh bəriŋ gai hum tovi ut kəmas sumān natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ⁵ Ale avan ideh tohəhəvūr hən natuhtətai sumān egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhəvūr hən ginau nəbitah maii.

⁶ “Ale avan ideh bigol atuhlahutai sua, tokad nadəlomian len ginau, bitəh len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləbitahətah hən nəbilitivat len naholoan, ale ləbibar həni len tas hən bimaduŋduŋ butitas tosareh vi pan.* ⁷ Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaienan dereh limasvisi be tisa vəsa tibatbat hən nəvanuan togol natgalen ləbēvisi. ⁸ Ale, navələm o nariem bigol gaiug gəbigol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəbikad nəmauran vi sutuai be nariem bisa gol gəsəyar o gugau, natenan esəhor gəbikad nariem gəlar pisi arbivoi ale aGot bivar hən gaiug len nəhab topan vi sutuai. ⁹ Namətəam bigol gəbiteh len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gəbikad nəmauran vi sutuai be namətəam bəsua bibesw, natenan esəhor gəbikad namətəam gəlar pisi arbivoi ale aGot bivar hən gaiug len nəhab nəmatan.

*Nəbol pusan husur nasipsip tomasig
(Luk 15.3-7)*

* **18:6:** Nəbilitivat enan eməlas habat, natoŋki esulsul həni hən bəbul dasdas nawit hən bəgəm vi flaua.

10-11 “Mətelələgau hən gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadəlomian len ginau, samtinau ke gai evi naut kəmas. Husur nukela mai gamit ke, anjel gail lotokətkəta təban galito, loləboi tabtab hən ləbisor n̄os galito len nəhon aTəmagw len nəmav.†

12 “Mitinau natsua. Avan ideh b̄ikad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mətunau ke tigol nəsa? Dereh atenan teriŋ lotovi 99 lesuh len naʋehuh hən b̄ia doŋ tosua toyar lab vi tut. 13 Ale b̄isabi, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem təban səhor lotovi 99 ləsəyar lab vi tut. 14 Imagenan, savi naləŋonian seTəmamito len nəmav hən atuhlahutai galegai ideh b̄imasig.”

Nəbathudud nadəlomian sua togol tosa hən gaiug

15 AYesu isor am ke, “Nəbathudud ideh len nadəlomian b̄igol nəsaan hən gaiug, gia sor mai gai səb̄on, kel p̄arp̄ar hən nəsa tosa gai togole maii. Gai b̄esəsələŋ səhot nəsa gotokele, gukad təlmam həni sun̄an na-ke-wawa-an len nadəlomian. 16 Be asike b̄esəsələŋ hən gaiug, gesəhar nəvanuan nadəlomian tesua o teru am hən gəb̄ehusur natosian siGot toke, ‘Nəboŋ avan ideh b̄ikel uri ke nəvanuan togon togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele timasil p̄arp̄ar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.’* 17 Be asike b̄esəsələŋ husur galito, kel ur natit p̄isi mai nəb̄onb̄onan kavkav silat lotokad nadəlomian len naut enan. Asike b̄esəsələŋ husur alat lotokad nadəlomian am, len nənauan sam̄ riŋi

† **18:10-11:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 11 Husur aNatun Nəvanuan egəm hən bilav kuv alat lotomasig dan nəsaan salito. * **18:16:** Deu 19.15

tesuñan nametb̄os s̄ekad nad̄elomian o n̄evanuan n̄etaks.

¹⁸ “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh ḡeb̄ikai tasi len navile a pan tevi n̄esa aGot tokai tasi tia len n̄emav, ale natideh ḡeb̄idam̄ h̄eni len navile a pan tevi n̄esa aGot todam̄ h̄eni tia len n̄emav.* ¹⁹ Nukel t̄etas h̄en nakitinan mai gamit ke, gamit b̄eru arb̄ikad n̄enauan b̄esua husur natideh len navile a pan, n̄esa arb̄eusi, aT̄emagw len n̄emav dereh tigole m̄os ḡelaru. ²⁰ Husur toru o totor lotob̄on len nah̄esagw, ginou nutah mai galit ei.”

Narub̄atian

²¹ Beti aPita eḡam h̄en aYesu eusi ke, “N̄ebathudud nad̄elomian sua b̄igol n̄esaan tabtab h̄en ginou, nerub̄at n̄esaan san v̄aha-vis? Nerub̄at gail v̄aha-m̄levru a?” ²² AYesu isor vari ke, “Ao, n̄esakel ke v̄aha-m̄levru, avil nuke gerub̄at gail s̄əjavur v̄aha-m̄levru v̄aha-m̄levru.‡ ²³ Imaienan, natohan pipihab̄elan aGot len n̄emav imaiegai: Ikad nakin̄ sua toke naslev san gail lisar gel n̄ekabut salit maii. ²⁴ N̄əboŋ totub̄at us n̄ekabut salito, los̄əhar avan sua van h̄eni tokabut h̄en n̄ətalent tovi 10,000, ale n̄ətalent esua ŋai evi naŋurŋuran h̄en nauman h̄en nasihau tovi 15. ²⁵ Husur atenan tod̄edas b̄isar gel n̄ekabut enan, amasta san ikele h̄eni ke teŋur h̄en asoan mai anatun gail h̄en l̄əbeḡam vi slev gail ale teŋur h̄en natit p̄isi am gai tokade, h̄en b̄isar gel n̄ekabut san. ²⁶ Ŋa naslev iteh bathurien, eŋiri ke, ‘Sagesigarir h̄en ginou, ale dereh nisar gel t̄əlmam

* **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 ‡ **18:22:** N̄əboŋ aYesu ek̄əmaienan, namilen ke datimasrub̄at n̄esaan sin̄əvanuan nad̄elomian tabtab, nanon̄an teb̄uer.

hən natit þisi mai gaiug.’ ²⁷ Nəlon amasta itaŋis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriŋi hən þivan.

²⁸ “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ŋai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100.Š Ale naslev itah gat togon, tubat təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut həni len ginau!’ ²⁹ Ale naslev togon iteh bathurien eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam həni mai gaiug.’ ³⁰ Be naslev ta mō emətahuni. Ivan, gole hən ləbitah gat togon, riŋi len naim bəbaŋis vir þisar gel þis nəkabut san. ³¹ Nəboŋ naslev galen am lotoris nəsa tovisi, lulolosa masuŵ, ale lua kel ur natit þisi lotovisi mai amasta salito. ³² Ale amasta ekis naslev ta mō gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsa batbat! Ginau nukas kuv nəkabut sam þisi husur goŋjir ginau həni. ³³ Ivoi am gətalolosa hən naslev togon suŋan ginau notololosa hən gaiug.’ ³⁴ Ale len nəlol paŋpaŋ san, amasta eriŋi len navəlan alat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis hən ləbigol niben atenan þepəŋas vir þisar gel natit þisi gai tokabut həni. ³⁵ Len navide tomagenan, len nəlomito asike mətberuþat kitin hən nəsaan sinəbathudud nadəlomian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigol timaienan hən gamito.”

19

Natiŵosan (*Mak 10.1-12*)

Š **18:28:** Natenarius evi nəvat naþurþuran hən nauman hən nəmariboŋ tosa.

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eriŋ naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhəwisel Jortan.
² Nəbilituŋoh gail lohusuri, ale igol galit lumaur ei.

³ Beti naFarisi galevis logəm hən aYesu, loləŋon ke tekəkos len nasoruan san, mədas nahəsan ale lousi ke, “Inor hən aulumān bətiŋos hən asoan, riŋ gabulani husur nənauan o naləŋonian sitenan ŋai a?*”
⁴ Ris aYesu tosor var galit ke, “Mətsaŋurun natosian siGot toke ‘sutuai len natuŋatan aGot igol naulumān mai napəhaŋut a?*”
⁵ Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, naulumān dereh teriŋ atəman mai anan hən bəudud mai asoan, ale aresua sumān artovi niben tosua ŋai.*’
⁶ Husur ar-saru am, arosua ŋai. Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpehuni.”
⁷ Ale lousi ke, “Bimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naulumān tilav naləbulat hən natiŋosan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsa?*”
⁸ AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idam hən ke məttotiŋos hən asoamito husur nəkadumit ihaihai masuŋ, avil sutuai len natuŋatan, səmaienan.
⁹ Be nukel mai gamito ke naulumān ideh totiŋos hən asoan naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, ale tolah mai napəhaŋut ideh am, atenan igol naitian toŋur kotov nəlahan.”
¹⁰ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Nəlahan naulumān tokade mai asoan bimaienan, nəlahan toŋuer ivoi am.”
¹¹ Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nəvanuan pisi loləboi ləbesəsəlon səhot napusanan enan, be aGot ilav nədaŋan mai galevis

* **19:3:** Natiŋosan evi na-tos-gati-an hən napəpehwan silarmisoan sua hən asike arbilah am. * **19:4:** Gen 1.27, 5.2 * **19:5:** Gen 2.24 * **19:7:** Deu 24.1-4; Mat 5.31

ɲai hən ləbələboi ləb̃igole. ¹² Husur sogsog galevis lovi sogsog nəboŋ analit lotopas galito, be sogsog galevis am, nəvanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am ləsəlah m̃os natohan pipi-habəlan aGot len nəmav gol ke len nəmauran salito losum̃an sogsog gail. Avan ideh toləboi b̃esəsəlon səhot natenan, tesəsəlon səhoti!"†

AYesu mai alahutai
(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Beti nəvanuan galevis losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən b̃erij navəlan gəlaru len galito ale sor tuṽ. Avil ahai susur gail losivoh len galito.

¹⁴ Be aYesu ike, "Mitidam̃ hən alahutai ləbegəm hən ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi silat lotosum̃an alategai." ¹⁵ Ale nəboŋ aYesu torij navəlan gəlaru len galito tonon, erij naut enan, ivan.

Nəmantuhmar topul hən natite
(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Len nəboŋ sua, aulum̃an sua egəm hən aYesu eusi ke, "Hai p̃usan, nigol natit tovoi sa hən nəb̃ikad nəmauran vi sutuai?" ¹⁷ AYesu isor vari ke, "Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua ɲai tovoi. Be gəb̃ike gəb̃evi lan nəmauran vi sutuai, gigol nəsa nakelean todaŋ gail siGot tokele." ¹⁸ Ike, "Nakelean todaŋ gail ta be?" Ale aYesu ike, "Sagigol avan ideh timat,‡ sagigol naitian tob̃ur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon

† **19:12:** Sogsog evi nabuai o naʔuluk o naulum̃an ideh səkad nədavurhut naloson husur lototev kotovi. ‡ **19:18:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̃ o naləŋonian sam̃ ɲai.

len nakotan, ¹⁹ geputsan atəmañ mai anamñ len nənauan samñ, ale ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sumñan gotoləmas bun gaiug gabag.”*
²⁰ Nəmantuhmar ikel maii ke, “Nugol natgalen p̄siti. Nəsa ipat sal hən nəb̄igole?” ²¹ AYesu ikel maii ke, “Gəb̄ike gəb̄inor kavkav len nəhon aGot, gia p̄ur hən natit p̄siti samñ, ale viol hən nəvat han mai naməsal gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati m̄os gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəboŋ nəmantuhmar tosəsəloŋ hən natenan, ivan, eləŋon isa habat husur epul hən natite, ikad nasugsugur isəbur. ²³ Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idaŋ habat hən avan ideh topul hən natite b̄eb̄is len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.”
²⁴ Ikele am ke, “Idaŋ habat hən nəkamel b̄eb̄is tur len nəburhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan topul hən natite b̄eb̄is len natohan pipihabəlan aGot.” ²⁵ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, ahai susur gail luŋaŋ habat, luke, “Bimaienan, as t̄eb̄is lan? Səkad avan ideh b̄ikad nəmauran vi sutuai!” ²⁶ Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləb̄igol natenan, avil aGot eləboi b̄igol natit p̄siti.” ²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorin natit p̄siti hən namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?” ²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəboŋ navile a pan b̄iveveu, nəboŋ aNaturan Nəvanuan b̄eb̄ətah len nəb̄iltihai b̄əb̄ətah san toyalyal hum akin, gamit am məttohusur ginau, dereh

* **19:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18

mætebətah len nābiltihai bətbətah gail lotovi 12 hən mæt̃bepəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael. ²⁹ Ale avan ideh toriŋ naim gail o aṽan gail o aṽavinen gail o atəman o anan o anatun gail o nətan m̄os nahəsagw, dereh aGot teviol hən vəha-100 maii, ale aGot teviol am hən nəmauran vi sutuai maii. ³⁰ Ale nābiltivanuan isoḅur gagai, asike lovi natideh; ale isoḅur ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan.”

20

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

¹ AYesu eṽusan am ke, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad amahean nətan tovivile dudulan som̄ilan hən bidas lalum̄an m̄os nauman hən nəhol nakrep san. ² Lous nəvat ale idam̄ hən b̄eṽur galit hən natenarius hən nəmariboŋ tesua.* Ale esəvat galit van hən nəhol nakrep san. ³ Len namityal toməlapat dudulan evivile tətəs, ale eris alalum̄an lotoil kəmas len nəmaket. ⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh neṽur gamito tinor.’ ⁵ Ale luvan. Len natuḅlial mai len namityal totor ut mədau, len naṽide tomaienən, amahean idas lalum̄an tətəs. ⁶ Len namityal torim ut mədau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mət̄oil kəmas gegai len nəmariboŋ kavkav?’ ⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit hən namt̄beum.’ Nə ikel mai galit ke, ‘Gamit am mət̄evi lan nəhol nakrep sagw.’

* **20:2:** Natenarius evi naṽurṽuran hən nəmariboŋ tosua.

⁸ “Nəboŋ naut togomgom ut mədau, amahean nəhol ikel mai abiltivanuan nauman san ke, ‘Kis alalumnan nauman gəmai ale v̄ur galito, tubat len alat lotoyar a tahw van vəbar alat lotoil a m̄o.’ ⁹ Ale nəboŋ alat lototubat len namityal torim ut mədau lotogəmai, ēvur galit v̄isusua hən natenarius tosua. ¹⁰ Ale nəboŋ tobar alat lotoil a m̄o, lunau ke ləb̄ikad nəvat b̄esəhor galit lotogəm a tahw. Be ēvur galit v̄isusua hən natenarius tosua ŋai. ¹¹ Nəboŋ lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean nətan husur ləsahəhāvur hən nəvat, ¹² luke, ‘Alategai lotomadhagəmai, loum husur nəhaua tosua ŋai, be gaiug, gōvur galito p̄itov̄ hən ginamito. Be ginamito, namttodaŋ b̄ur nabiltiuman mai nəyal tosun ginamito husur nəmariboŋ kavkav!’ ¹³ Ris tosor var galit sua ke, ‘Ginau nəsamədas gaiug. Gaiug gudaṁ mai ginau hən natenarius tosua hən nauman. Ale gagai gumabe? ¹⁴ Lav nəvat tovi esaṁ, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug. ¹⁵ Gunau ke sanor hən nəb̄igol nəsa notoləŋoni hən natit sagw gail a? Nələṁ itaḅulol bulos ginau husur noviol habat a?’ ”

¹⁶ AYesu imaris kotovi ke, “Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi b̄iltivanuan, leil a m̄o; ale alat lototibau, lotoil a m̄o, dereh asike lovi natideh.”

AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san (Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən b̄isor mai galit səb̄olito, ikel

mai galit ke, ¹⁸ “Mətesəsəloŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh leriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan abiltihai tutumav mai ahai pusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisaḅ səhoti ke tipanis, timat. ¹⁹ Dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju hən ləbisor vilesi, bilas habat həni, ale p̄os gati len nəhai balbal. Be len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol tile məhat.”

*Nausian sinan aJemes mai aJon
(Mak 10.35-45)*

²⁰ Beti anana sinatun aSepeti gail esəhar anatan ulum̄an gəlaru gəm hən aYesu, etəŋedur bathurien hən ḅeus natsua həni. ²¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa?” Isor vari ke, “Nuke gikel gati ke nəboŋ gəḅevi Kiŋ, alarmiṽan egai sagw arebətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair.” ²² AYesu ekəta ris gəlaru ike, “Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbemun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an ginau nəbemun lan a?” Arukel maii ke, “Namroləboi namrḅigole.” ²³ Ale ikel mai gəlaru ke, “Dereh məremun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nəḅidaṽ hən. Ipat len aTəmagw hən ḅidaṽ hən ase arḅebətah ei, husur gai eutaut hən naut eru m̄os gəlaru.”

²⁴ Nəboŋ ahai susur tosəŋavur am lotosəsəloŋ hən natgalenan, nəlolit epəŋas alarmiṽan. ²⁵ Be aYesu ekis galit p̄isi gəmai, ike, “Mətələboii ke nəgavna hən nametḅos gail lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an, nəvanuan totibau salito loil a m̄o hən nəvanuan salit gail. ²⁶ Samtimagenan! Be

gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlön tomədəu hum tovi ut kəmas ηai. ²⁷ Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit māu. ²⁸ Tesumān ηai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbēvi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bēvi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən bēvi na-ϕur-kuvi-an mōs navivilean hən nəvanuan tosəbur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

*AYesu igol nametbəs w eru arokəta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)*

²⁹ Len nəyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale nəbōη lotorin naut enan, nabiltiluṽoh lohusur aYesu. ³⁰ Ikad nametbəs w eru artobətah len nəgarhəpīsal, ale nəbōη artosəsəlōη hənī ke aYesu toṽot van, arukai ke, “Nasub, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!” ³¹ Naluṽoh losivoh len gəlaru hən naut bēbut hən gəlaru. Be lukai habat am ke, “Nasub, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!” ³² Ale aYesu eil, ikai van hən gəlaru ke, “Məroləηon ke nigol nəsa hən gaməru?” ³³ Arusor vari ke, “Nasub, namroləηon nakətaan!” ³⁴ Ale nəlön aYesu itaηis gəlaru, ibar namətalaru. Vəha-sua ηai arokəta tətās, beti arohusuri.

21

*AYesu ebis len naut a Jerusalem hum akin
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)*

¹ Nəbōη lotogəm pəpadaη hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarhəṽehuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van. ² Ikel mai gəlaru

ke, “Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua ɲai dereh məreris natoŋki sua lotobaŋisi ei mai natuhtoŋki ulumān san. Sah ruḅat gəlaru, sehar gəlar gəmai. ³Ale avan ideh ḅikel natideh mai gaməru, mirikele ɲai ke, ‘Nasuḅ timaskad gəlaru.’ Ale vəha-sua ɲai dereh atenan tidam̄ hən gəlaru.”

⁴ Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur ḅisarpoh. Ike,

⁵ “Kel mai anatvavin aSion* ke,
 ‘Geris! AKiŋ sam̄ egəm hən gaiug,
 nəlon emədau, ebətah len natoŋki,
 natuhtoŋki ulumān tovi anatun natoŋki
 sua.’ ”*

⁶ Na ahai susur eru aruvan, arugol ɲai nəsa aYesu tokel mai gəlaru. ⁷ Arosəhar natoŋki mai natuhtoŋki gəmai, ale aroriŋ nahurabat naut susus gail len gəlaru hən aYesu ḅebətah len gail. ⁸ Nabiltiľoh luḅolsan nahurabat salit gail metḅisal. Galevis am lutai nəpashəhai dan nəhai gail, lobubulan gail husur nametḅisal. ⁹ Alat lotoyar a m̄o hən aYesu mai alat lotohusuri lukai ke,

“Hosanna van hən aNatun ulumān siTevit! Put-sani!

AGot ivoi hən atenan togəm len nahəsən Nasuḅ!

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”*

¹⁰ Nəboŋ aYesu tobis len naut a Jerusalem, nav-ile kavkav luwal taḅtaḅor, lunau tuhatuh, luke, “Ategai ase?” ¹¹ Naluḅoh luke, “Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!”

* **21:5:** Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am. * **21:5:** Zec 9.9; Isa 62.11

* **21:9:** Psa 118.25-26

*AYesu ivahvatur naholəvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)*

¹² Beti aYesu ebiš len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotoḡur hən natit gail mai alat lotoḡur natit gail ei. İkovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoḡur hən nətav gail.† ¹³ Ale ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw, dereh lekisi hən naim hən na-sor-tuḡ-an,’* be mətugol tovi naut susuah sinəvanuan vənənah gail.”*

¹⁴ Nametbesw gail mai alat lotogau logəm həni len naholəvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur. ¹⁵ Abiltihai tutumav mai ahai ḡusan gail hən nalo nəlolit ipaḡpaḡ nəboḡ lotoris natit gail aYesu togole nəvanuan ḡisi lotomaḡmaḡ lan, mai nəboḡ lotosəsəloḡ hən atuhlahutai lotokai len naholəvat todar vis naim siGot ke, “Hosanna van hən aNatun uluḡnan siTevit! Putsani!” ¹⁶ Na lous aYesu ke, “Gosəsəloḡ hən nəsa alategai lotokele a?” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Evoi, be mətsaḡururḡ natosian siGot boḡ ideh toke, ‘Gaiug Got goutaut hən nə-sal-suhi-an ḡos gaiug gabag len nabuḡon atuhlahutai mai len nabuḡon atuhtətai gail lotosus sal a?’ ”*

¹⁷ Beti eriḡ galito, evivile dan nabiltivile, evi Petani ale itoh ei len nalenmariug.

*AYesu isor len nəhai nafik
(Mak 11.12-14, 20-24)*

¹⁸ Dudulan somilan, nəboḡ aYesu totəlmam vi lan nabiltivile, imalkəkat. ¹⁹ Len nəyaran san eris nəhai

† **21:12:** Nətav ehum navimal topəhapəhw. * **21:13:** Isa 56.7

* **21:13:** Jer 7.11 * **21:16:** Psa 8.2

nafik sua, ale ia das v̄ite soḅuer husur n̄hai iban lute ṅai. Ale aYesu isor lan, ike, “Sagiṽan am vi sutuai!” V̄ha-sua ṅai n̄hai nafik enan em̄olaṅ.

²⁰ N̄boṅ ahai susur gail lotoris natenan, lumaṅmaṅ. Luke, “N̄hai nafik egai em̄olaṅ tutut maiegai mabe?” ²¹ AYesu isor var galit ke, “Nokitin mai gamit ke, m̄t̄bikad nad̄lomian, n̄-lon-uri-an ḅeḅuer, n̄sa tovisi h̄n n̄hai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ṅai, m̄tel̄boi m̄t̄bikel mai naṽehuh egai ke, ‘Makuv, bar h̄n gaiug len tas,’ ale dereh tevisi. ²² Ale m̄t̄bikad nad̄lomian, natit p̄isi m̄t̄beusi len na-sor-tuṽ-an, natideh m̄t̄beusi, dereh mitikade.”

*Nausian husur n̄daṅan h̄n na-il-a-m̄o-an siYesu
(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)*

²³ AYesu ibar nahol̄vat todar vis naim siGot, eḅis lan, ale n̄boṅ toḅusan ei, aḅiltihai tutumav mai alat lotoil a m̄o h̄n n̄vanuan gail loḡm h̄ni, lous taltal h̄ni ke, “Gugol natgalenan len n̄daṅan na-il-a-m̄o-an ta be? Len n̄daṅan sise? Ase ilav n̄daṅan na-il-a-m̄o-an enan mai gaiug?” ²⁴ AYesu isor var galit ke, “Nuke neus nausian sua h̄n gamit bai. M̄t̄bisor var nausian sagw, dereh nikel ur n̄daṅan na-il-a-m̄o-an notogol natgalenan lan mai gamito. ²⁵ Nausian imaiegai, ke, n̄kadhut na-il-a-m̄o-an aḅon tokade h̄n tobaptais, eḡm len n̄mav o len n̄vanuan?” Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Dat̄bike, ‘Eḡm len n̄mav,’ dereh tike, ‘Imabe m̄tsad̄lom aḅon?’ ²⁶ Avil dat̄bike, ‘Eḡm len n̄vanuan,’ datom̄tahw len naluṽoh husur galit p̄isi lunau ke aḅon evi ahai kelkel ur.” ²⁷ ṅa lusor

var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Ale ikel mai galit ke, “Bimaienan, ginau am, asike nukel mai gamito, nədaŋan na-il-a-m̃o-an notogol natgalenan lan.”

Nəb̃ol ƣusan husur anatum ulum̃an eru

²⁸ AYesu isor am, ike, “Mətunau ke nəsa? Naulum̃an sua ikad anatum ulum̃an eru, ale ivan hən gəlar sua ike, ‘Anatugw, daməŋai gia um len nəhol nakrep.’ ²⁹ Anatum isor vari ke, ‘Ao, nomətahuni.’ Avil nəboŋ namityal topair, egəgel hən nənauan san, ivan. ³⁰ Beti atata ivan hən anatum togon am ikel nasoruan toƣitoŵ hən tokele a m̃o tia. Ale anatum togon isor vari ke, ‘Ale Nasuḅ, nivan bai.’ Wake səvan. ³¹ Len gəlaru, anatum ulum̃an ta be igol nəsa atata səlaru toləŋoni?” Lusor var aYesu, luke, “Anatum atata tosor maii a m̃o.” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaŵut lotoƣur hən nibelito saltoyar a m̃o hən gamito vi lan nətohan pipihəbələn aGot. ³² Husur aJon egəm hən gamito hən bəṽusan gamit hən nəƣisal hən nanoran, be mətəsadəlomi, avil nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaŵut lotoƣur hən nibelito, lodəlomi. Naut kəmas mətəris natenan, len namityal tohusuri, mətəsagəgel hən nənauan samito hən mətəbedəlom nəsa tokele.”

*Nəb̃ol ƣusan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)*

³³ AYesu ike, “Səsəloŋ hən nəb̃ol ƣusan sual am. Ikad naulum̃an tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan

enan. Ehir naḅur hən ʒegəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kəkəta-təban-an a məhat. Beti idam̃ hən nəhol van hən alat lotəkəkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.* ³⁴ Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən ʒimen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun naṽit nakrep galevis tovi esan. ³⁵ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luṽas esua, lugol esua imat ale lotuṽ sual am. ³⁶ Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta m̃o, be alat lotorentem nəhol lugol naṽide toṽitoṽ hum ta m̃o. ³⁷ Len naməkot esəvat anatun ulum̃an van hən galito, isor mai gai gabag ke ‘Dereh lep-utsan anatugw ulum̃an len nənauan salito, ligol nəsa ʒikele.’ ³⁸ Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anatun ulum̃an, lusor mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan ʒimat. Gəmai, datiparu buni hən datʒikad natit ʒisi ʒevi esan nəboŋ atəman ʒimat.’ ³⁹ Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni. ⁴⁰ Imaienan, nəboŋ amahean nəhol nakrep ʒegəmai, dereh tigol nəsa hən alatenan lotorentem nəhol?” ⁴¹ Lusor var aYesu ke, “Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuṽ mai galito. Beti tidam̃ hən nəvanuan galevis am ləbirentem nəhol, ləḅilav naṽit nakrep maii nəboŋ ləḅimen.”

⁴² AYesu ikel mai galit ke, “Mətsaṽuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike,

“ ‘Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

* **21:33:** Isa 5.1-2

gai egəm vi vat sua ŋai b̄eləboi b̄igol naim b̄ihav
mai b̄inor.

Ale evi Nasuḅ aGot togol nəvat tomagenan
ale nəboŋ dattorisi, datumaŋmaŋ len nəsa to-
gole.*

⁴³ “Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot
tilav kuv natohan pipihabəlan dan gamito, ale
tilavi mai naluṽoh hən nəvanuan tile ləb̄igol nəvite
tovi naləŋonian san. ⁴⁴ Avan ideh b̄iteh len nəvat
enan, dereh timab̄urb̄ur, mai avan ideh, nəvat
b̄iteh lan, dereh tipat dole.”‡

⁴⁵ Nəboŋ ab̄iltihai tutumav mai naFarisi gail lo-
tosəsəloŋ hən nəbol galenan, lunau səhoti ke aYesu
tosor husur galito. ⁴⁶ Imagenan ludas p̄isal hən
ləb̄itah gati, be lomətahw len naluṽoh gail lotonau
ke tovi ahai kelkel ur.

22

Nəbol p̄usan husur nəhanan hən nəlahan
(Luk 14.15-24)

¹ AYesu ibol p̄usan tətəs mai galit am, ike,
² “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaie-
gai. Ikad nakij sua toutaut hən nəhanan hən
nəlahan sinatun ulum̄an. ³ Eus nəvanuan isoḅur
hən ləbegəm hən nəlahan enan. Ale nəboŋ nəhanian
toutaut, esəvat naslev san gail hən ləbekis nəvanuan
galenan gəmai, be lomətahun ləbegəmai. ⁴ Esəvat
naslev galevis am, ike, ‘Kel mai alat notous galit
gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun
naḅuluk ulum̄an mai natuhḅuluk tokənoh gail, ale

* **21:42:** Psa 118.22-23 ‡ **21:44:** Natosian galevis ta sutuai
ləsəkad naves 44.

natit þisi eutaut tia. Møtegəm tutut hən nəhanan nəlahan!’ ⁵ Avil alat akiñ tous galit læbægəmai, læsasəsələñ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim þurþur san. ⁶ Galevis am lutah gat naslev san gail, lomədas bun galito vagol lumat. ⁷ Akiñ nəlon ipaŋpaŋ masuṽ. Esəvat navəshəsoltia san hən læbivabun alatenan lotogol nəmatan ale hən læbepəŋas nabiltivile salito. ⁸ Ale ikel mai naslev san gail ke, ‘Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən læbægəmai læsəbar nəsa notoləŋoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən læbægəmai. ⁹ Imaienan, mitivan hən nametþisal pasil gail, ale nəvanuan ideh mətbisabi, usi hən bægəm vi lan nəhanan nəlahan.’ ¹⁰ Ale naslev galenan luvan husur naþisal gail. Lokis galit þisi lotosaḅ gail ðonḅon, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan. ¹¹ Be nəboŋ akiñ toḅis lohoim san hən ðeris alat lotohan, eris aulumān sual ei sasun nahurabat nəlahan. ¹² Ale ikel maii ke, ‘Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?’ Ris naut toḅut hən atenan. ¹³ Beti akiñ ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Baŋis gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh litaŋ, lides batriṽoriṽ.’ ” ¹⁴ AYesu imaris kotov nasoruan san ike, “Husur aGot ekis isoḅur be ilekis hən evis ŋai.”

*Vur nətaks seSisa
(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)*

¹⁵ Ale naFarisi gail luvan. Nəboŋ lotovan tonəŋ, Luḅonḅon, lusor utaut hən læbigol aYesu ðekəkös

len nasoruan san. ¹⁶ Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu.* Lousi ke, “Hai þusan, namtoləboii ke gokitin, goþusan hən nəþisal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan þetibau o þevi naut kəmas savi natideh len gaiug. ¹⁷ Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datþeǝur nətaks van hən aSisa mǝau a? Gunau mab həni?” ¹⁸ Be aYesu eləboi nagərasian tosa salito ale ike, “Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev ginau hum mətəbigol ke nekəkos? ¹⁹ Vusan ginau hən natenarius hən nətaks.” Ale lulav nakoin sua enan van həni. ²⁰ Eus galit ke, “Nəhon mai nahəsan ase arupat len nakoin egai?” ²¹ Lusor vari ke, “ASisa.” Beti ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.” ²² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, luþaŋ, beti loriŋi, luvan.

*Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)*

²³ Len nəboŋ enan ŋai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan eþuer), logəm həni, lousi* ²⁴ luke, “Hai þusan, aMoses ikele ke, ‘Aulumǝan ideh þimat anatun þeþuer, aǝvan matmat tilah mai nəbatunau enan hən þipas anatun gail hən aǝvan tomat þikad anatun gail.’* ²⁵ Ikad alatmiǝvan toməlevru len ginamito. Ahai a mǝo ilah, ale imat, anatun eþuer. Ale aǝvan tohusuri ilah mai asoaŋ aten tomat. ²⁶ Aǝvan enan am imat, anatun eþuer, ale aǝvan tohusuri ilah mai

* **22:16:** Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləŋon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kiŋ len naut a Jutea, hən naut a Jutea þipat akis len navəlan aRom. * **22:23:** Uman

23.8 * **22:24:** Deu 25.5-6

nəbatunau. Ivan magenan van vəbar alatmiṽan ṽisi lulah mai alitenan. ²⁷ Ale nəboŋ alatmiṽan ṽisi lotomat, alitenan tu imat. ²⁸ Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmiṽan toməlevru ta be, husur ilah mai galit ṽisi?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətəsaləboi natosian siGot mai nədaŋan san. ³⁰ Husur len na-le-məhat-an dan nəmatan, nəvanuan gail asike lulah, avan ideh asike idam̃ hən ləḃilah, be dereh lesuṁan aŋel gail len nəmav ləsəlah. ³¹ Be datḃisor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mətəsaṽuruŋ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike, ³² ‘Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’* Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur.”

³³ Nəboŋ naluṽoh gail lotosəsəloŋ hən natenan, lumaŋmaŋ len naṽusanan san.

*Nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail ṽisi am
(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)*

³⁴ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am, naFarisi gail luḃonḃon, ³⁵ ale galit sua tokad namitisau hən nalo eus nausian sua həni hən ḃekəkəkos len na-sor-vari-an san. ³⁶ Ike, “Hai ṽusan, len nalo gail, ta be esəhor gail ṽisi am?” ³⁷ AYesu isor var galit ke, “ ‘Geləmas bun Nasuḃ aGot sam̃ len nəloṁ kavkav, nanunuñ kavkav, mai nənauan sam̃ kavkav; len gaiug kavkav.’* ³⁸ Enan evi nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail ṽisi am. ³⁹ Nakelean todaŋ tohusuri ehum enan, ike ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suṁan gotoləmas bun gaiug gabag.’* ⁴⁰ Nakelean

* 22:32: Exo 3.6 * 22:37: Deu 6.5 * 22:39: Lev 19.18

eru enan artodaŋ arovi nəbathut nalo kavkav mai naṣusanan sihai kelkel ur gail ṣisi.”

Anatun ase aKристо, aGot totabtabuh lan?
(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

⁴¹ Beti aYesu eus naFarisi gail lotobonḥon, ⁴² ike, “Məṭbinau aKристо, aGot totabtabuh lan, məṭunau ke gai evi anatun ase, nəpasusan sise?” Lusor vari ke, “Anatun siTevit.”† ⁴³ Beti aYesu eus galit ke, “Bimaienan, nəboŋ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut nəsa ekis aKристо hən aMasta? Husur aTevit ike,

⁴⁴ “Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw, ke “Gebətah tarhət len navəlagw nəmatu,

vir nəberin aenemi sam̄ gail pipit nariem̄ gəlaru

hən ləḅevi ut kəmas.”*

⁴⁵ “Imaienan, aTevit ḅekis aKристо hən aMasta san, evi anatun mabe?” ⁴⁶ Be səkad ideh toləboi ḅisor var aYesu. Len nəboŋ enan van, galit ṣisi lomətahw hən ləḅeus nausian ideh həni am.

23

AYesu isor tas nabiltiju gail

(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

¹ Beti aYesu isor mai naluṽoh gail mai ahai susur san gail. ² Ike, “Ahai ṣusan hən nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hən ləḅeṣusan hən nalo siGot.* ³ Imaienan, səsəloŋ

† **22:42:** NaJu gail ṣisi loləboii ke dereh aKристо egəm len nəpasusan siTevit tovi kin̄ ta sutuai. * **22:44:** Psa 110.1 * **23:2:** Len nasoruan ta Kris ike lobətah len nəhai bəṭbətah siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses hən ləḅeṣusan hən nalo aGot tolavi mai a Moses.

husur galito, gol natideh lotokel mai gamito hən mət̃bigole. Avil samtigol tətōv̄ hən nəs̄a lotogole, husur ləs̄agol nəs̄a lotōp̄usan hən̄i. ⁴ Lukai tas natit isōbur, lugol nalo isōbur am lotodaŋ habat hən nəvanuan b̄ehusur gail. Ehum lotobaŋis gat natit tomēlas habat, ale lotoriŋi len nəbathuvəson nəvanuan hən b̄evusi. Be lomətahun ləb̄igol natideh hən ləb̄esusupah mai nəvanuan hən b̄erusan natgalenan tomēlas. ⁵ Natit p̄isi lotogole, lugole hən nəvanuan gail ləb̄erisi ŋai. Galit, lukad nabokis gail lotosəŋon natosian siGot len gail hən ləb̄ibaŋis gail len navəlalit mai nabunəholito.* Be mäteris, lugol nabokis gail lup̄ospos, lugol nasum̄arhət nahurabat salit gail lobəlbəlav. ⁶ Loləŋon masuṽ hən ləb̄ebətah rivuh len nabiltihanan ideh, loləŋon nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nabonb̄onan. ⁷ Loləŋon masuṽ hən nəvanuan gail ləb̄ike, ‘Ivoi,’ mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan ləb̄ekis galit, ‘Hai p̄usan.’† ⁸ Be avan ideh satekis gamit hən ‘Hai p̄usan,’ husur mətukad ahai p̄usan tosua ŋai, ale gamit p̄isi mətōp̄itp̄itōv̄ sur̄man na-ke-ṽan-an gail. ⁹ Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke mət̄tokisi hən, ‘Tata,’ husur esua ŋai evi aTata samit len nəmav. ¹⁰ Avan ideh satekis gamit hən ‘Hai p̄usan,’ husur esua ŋai evi ahai p̄usan samito, evi aKris̄to. ¹¹ Gamit ideh toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təban gamito, tevi tarhət samito. ¹² Avan ideh topatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas; avan ideh togol

* **23:5:** Num 15.38-41 † **23:7:** Len nasoruan ta Kris, lovənoh nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai p̄usan.

gai savi natideh, dereh aGot teputsani vi mēhat.

¹³⁻¹⁴ “Be gamit mēttovi ahai þusan hən nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gægəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəkəköl hən nabopita hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav len nəhön nəvanuan gail. Bathut mətšəbis lan ale alat lotoke ləbēbis lan, mətšədəm hən ke ləbis.‡

¹⁵ “Gamit mēttovi ahai þusan hən nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gægəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat. Husur len nəyaran samito, mətuyar len tan, wol len tas, hən mətəgəgel hən nadələmian sinəvanuan þesua ŋai, hən bīkad nadələmian seJu gail. Ale nəboŋ tohusur nadələmian samito, mətugol egəm isa səhor gamito, gol ke inor hən nəhab nəmatan ŋai.

¹⁶ “Gamit mēttoil a mō, mēttosəhar nəvanuan gail, mētovi metþesw gail, nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat! Len naþusanan samit mətuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nagol hən naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bīmakuv dani.’ ¹⁷ Metþesw gail! Melmel gail! Mətələboii ke naim siGot esəhor masuŵ hən nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səbön, husur ŋai topat len naim siGot. ¹⁸ Ale len naþusanan

‡ **23:13-14:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 14 Gamit mēttovi ahai þusan hən nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gægəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətuhan nəvat sibatunau pəhaŵut gail, vənöh naim salit gail. Ale mətusor tuŵ ebəlav hən mətəbipatpat gamit mēhat. Husur natenan, aGot dereh tipansəm habat hən gamito.

samit mætuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmel tutumavan, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naviolan topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi b̄imakuv dani.’ ¹⁹ Metbesw gail! Mətoləboii ke nəmel tutumavan esəhor masuŵ hən naviolan ideh topat lan.

Naviolan enan egəm siGot səbōn husur ŋai topat len nəmel tutumavan len natutumavan van hən aGot. ²⁰ Imaienan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsan natideh topat lan. ²¹ Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsan atenan totoh lan. ²² Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan nabiltihai bətbətah siGot, mai len nahəsan atenan tobətah lan.

²³ “Gamit məttovi ahai pusan hən nalo mai na-Farisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur nahudhut tosua len nasəŋavuran hən naluhai hun namint, natil mai nakumin, mətoviol hən gail mai aGot. Avil mətsagol natit totibau gail səhor natgalenan len nalo. Mətsagol sanor van hən nəvanuan gail, mətsalolosa hən galito. Mətsariŋ nəlomit len aGot, mətsədaŋ lan. Ivoi hən məttagol natgalenan ale sa-nəlomit tibonboŋ hən mətbeviol hən tesua len nasəŋavuran.* ²⁴ Gamit məttoil a m̄o, məttoşəhar nəvanuan gail, mətovi metbesw gail! Mətohisī hən

* **23:23:** Lev 27.30; Deu 14.22

mæb̃ehusur natuhlo þisi, be mætsagol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum mættob̃ir nēwai tur len nēkaliko hēn asike mæb̃edēlom nahonon ideh, be mætoðēlom nēkamel mætsarisi. §

²⁵ “Gamit mættovi hai þusan hēn nalo mai na-Farisi gail, mætovi vanuan gægēras gail! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat, husur mætokekakas navivile hēn nabiliwai mai nasiloh, be nēlolit eb̃iñb̃iñal. Nēlomit epul hēn na-lēñon-masuŷ-hēn-natite-an mai nagolean hēn natideh mættolēñoni. Mætsēnau nēvanuan ideh am. ²⁶ Farisi namætāmit tobesw! Kēkas nēlon nabiliwai a mō, hēn navivile am biveveu.

²⁷ “Gamit mættovi hai þusan hēn nalo mai na-Farisi gail, mætovi vanuan gægēras gail! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat, husur mætohum naburhes lotopiti pēhapēhw. Navivile epēhw, ikab buni, be butite epul hēn nabēlasun nēvanuan tomat gail mai natit gail am toþos nētan. ²⁸ Gamit mætumaianan. Nēvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mætunor, avil len nēlōmito, mætopul hēn nagægērasan, mætutoh hum nalo savi natideh.

²⁹ “Gamit mættovi hai þusan hēn nalo mai na-Farisi gail, mætovi vanuan gægēras gail! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat, husur mætoum hēn naburhes sihai kelkel ur gail, atēmāmit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mætovēhas naburhes silat lotonor len nēhon aGot. ³⁰ Beti, sunian mættavoi sēhor atēmāmit gail ta sutuai, mætuke, ‘Dattatoh len nēboñ setēmadat ta sutuai, asike dattaþon mai galito nēboñ lotogol

§ 23:24: Nahonon mai nēkamel, gēlar þisi arsaveveu len nalo siMoses.

nəda hihai kelkel ur gail lotosel.’ ³¹ Nəboŋ məttokəmaienan, mətukel koti ke məttovi anatulit gail, məttosa sumfan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail. ³² Gamit m̄au, nəsa atəmamit gail ta sutuai lototuḅat həni, mitigol tihav! ³³ Mətovi m̄at gail mai anatun nəvaipa gail!** Mitigam yav dan nəpanismen hən naut nəmatan mabe? ³⁴ Husur natenan, dereh nesəvat ahai kelkel ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hən nəmauran tonor, mai ahai p̄usan gail hən nalo, van hən gamito. Dereh mititahətah hən galevis len nəhai balbal hən ləḅimat. Galevis am mətebilas habat hən galito len naim nəbonḅonan samito, hut galit van husur nəḅiltivile v̄isusua. ³⁵ Nə nəmatan silat lotonor p̄isi len navile a pan, dereh lipat len navələmito; tuḅat len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatun ulum̄an aParakiah,†† məttotubuni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot.* ³⁶ Nukel nakitinan mai gamito, nəpanismen hən nəmatan galen p̄isi, dereh tibar naur ta daməŋ egai.

AYesu ilolosa hən naut a Jerusalem

(Luk 13.34-35)

³⁷“O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai pispisul gail aGot tosəvat galit van hən gaiug. Akis nuke nigol anatum̄ gail liḅonḅon hum natopəhaḅut togol natuhman san gail luḅonḅon hən ḅihavhav hən galito. Be gomətahuni. ³⁸ Geris! AGot erin̄ gaḅulan naim sam̄

** **23:33:** Nəvaipa evi nəm̄at tosa, nəboŋ bihat avan ideh, nabehi han igol timat. †† **23:35:** Len Zec 1.1 lokis aParakiah hən aPerekiah. * **23:35:** Gen 4.8; 2Chr 24.20-21

gol eḅēbesw.* ³⁹ Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike mētoris ginau am van vəbar mətḅike, ‘AGot tivoi hən atenan togəm len nahəsən Nasuḅ aGot!’ ”*

24

AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir (Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)

¹ Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail logəm həni hən ləḅēvusani hən naim gail ei. ² Be aYesu ikel mai galit ke, “Mətoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir pisi hən asike ikad nəvat ideh gegai ḅepəlah len nəvat togon.”

Natit gail lotovusan nagəman hən nanonjan hən navile a pan (Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)

³ Beti nəboŋ aYesu tobətah səḅon len Naḅehuh Oliv, ahai susur san gail logəm həni luke, “Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi ŋais? Nəsa teḅusan nagəmaian samŋ? Nəsa teḅusan nəboŋ navile a pan ḅinoŋ?” ⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətələlgau! Avān ideh sategəras gamito, ⁵ husur dereh tisoḅur legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau aKristo,’ ale dereh legəras tisoḅur nəboŋ ləḅəkəmaianan. ⁶ Dereh mətəsəsəloŋ hən nəwalan hən nabiltibalan gail mai na-kel-uri-an hən nabiltibalan gail am. Be samtemətahw, husur timasvisi magenan, be səbar nagilen sal. ⁷ Naluḅoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltibalan

* **23:38:** Jer 22.5 * **23:39:** Psa 118.26

mai naluŵoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh nəhanian teŵuer mai tikad nabiltidu gail husur naut gail. ⁸ Be natgalen p̄isi lohūm natuḅatan ŋai hən napəŋasan hən nəpasusan. Dereh lisa van vəsa, levisi vəha-sob̄soḅur am len nəboŋ ləḅegəmai.

⁹ “Beti dereh leriŋ gamit len navəlan alat ləḅemədas tabtab hən gamito mai ləḅigol mət̄bimat. Naluŵoh hən nəvanuan naut tiltile dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw. ¹⁰ Ale len nəboŋ enan tisoḅur dereh lipair dan ginau, lemətahun bun galit gabag, leriŋ galit gabag len navəlan aenemi salit gail. ¹¹ Ale ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi, legəras nəvanuan tisoḅur. ¹² Ale husur nəsaan ḅipernan naut p̄isi, na-ləmləmas-buni-an sinəvanuan ḅisoḅur dereh tegəm kəkereh. ¹³ Avil nəvanuan tokad nə-dan-ḅuri-an van vəbar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi hən ḅikad nəmauran vi sutuai. ¹⁴ Ale nəvanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai hən natohan pipihəḅəlan aGot, len navile a pan kavkay, hən ke, naluŵoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi ləḅesəsəloŋ həni bai, beti nagilen navile a pan tegəmai.”

Natit tomədas naut tolo
(*Mak 13.14-23; Luk 21.20-24*)

¹⁵ Gaiug gotoŵurun nategai, geŵurun ləḅoi. AYesu isor am ke, “Imagenan, nəboŋ mət̄beris nəsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a m̄o, nəboŋ mət̄beris natit aGot tomətahun buni, toil len naut tolo, tomədas bun naut enan van vagol

tob̃ēsw vi sutuai,* ¹⁶ len nēboŋ enan, alat a Jutea limasgam dan naut enan vi lan naut tobaŋ ṽehuh. ¹⁷ Avan ideh b̃iŋavŋav mēhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimariŋ vi lohoim hən b̃itariv kukuv natite dani. ¹⁸ Ale ideh b̃eum marireu san, satetēlmam hən b̃ilav nahurabat san. ¹⁹ Len nēboŋ enan nēmauran dereh tidan ṽesa habat hən ap̃haṽut ideh totian o toṽehasus. ²⁰ Be mitisor tuṽ vi tēban aGot ke nē-gam-yav-an samit satipat len nah̃ebati naut susus o len nēSappat ideh. ²¹ Nokēmaienan husur len nēboŋ natgalen b̃evisi, na-lēŋon-isa-ṽesa-an dereh tidan habat s̃əhor nēboŋ ta sutuai len natub̃atan, ṽəbar nēboŋ ta damēŋai, ale asike idan s̃əhori tētas am boŋ ideh.* ²² Asike aGot tagol na-lēŋon-isa-ṽesa-an tam̃idol len nēboŋ galenan, nēvanuan p̃isi lētēmat. Avil aGot dereh tigol na-lēŋon-isa-ṽesa-an sinēvanuan p̃isi tem̃idol m̃os alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan. ²³ “Beti avan ideh b̃ikel mai gamit ke, ‘M̃eteris, aKris̃to bogai!’ o ‘Gai saga!’ samted̃elomi. ²⁴ Husur akris̃to g̃əg̃eras gail mai ahai kelkel ur g̃əg̃eras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhunian nēvanuan gail lotop̃an habat lan. L̃etal̃əboi l̃etag̃eras nēvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh ligole len namerikel galenan. ²⁵ Nal̃əl̃əgauan enan, nukele hən m̃ət̃bel̃əboi ñesa b̃evisi. ²⁶ Imagenan, nēvanuan gail l̃əb̃ikel mai gamit ke, ‘M̃eteris, aKris̃to satotoh len naut masmas tob̃ēsw!’ samti-van varisi. L̃əb̃ike, ‘M̃eteris, s̃atosusuah lohoim,’ samted̃elomi. ²⁷ Husur, nēboŋ aNatun Nēvanuan b̃eg̃əmai, dereh teh̃um nas̃əm̃oropun togol ñəma

* **24:15:** Dan 9.27, 11.31, 12.11 * **24:21:** Dan 12.1

kavkav tomial, nəvanuan p̄isi lerisi. ²⁸ Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman naməsav tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm ðon ei.”*

*Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)*

²⁹ AYesu isor am, ike, “Nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ðinoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike emial; dereh naməso gail lurus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’†

³⁰ Beti natit tovəhot nagəmaian siNatun Nəvanuan dereh tevisi len nəmav, ale naluʋoh hən nəvanuan gail p̄isi len navile a pan dereh leləŋon tisa habat, litaŋ. Beti dereh leris aNatun Nəvanuan togəm len nəmavukasw len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.* ³¹ Len nabiltiwalan hən nətrampet‡ dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut p̄isi len navile a pan kavkav hən ləbetətariv ðonðon hən alat aGot tolekis hən galito hən ləbevi esan.”*

*Nasoruan kəta husur nəhai nəfik
(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)*

* **24:28:** Namilen hum ma toke: nəboŋ nəsa notomadhakele ðevisi, dereh məteləboi nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan togəm pəpadaŋ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navəshəsoltia dereh legəm ðon ei. † **24:29:** Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: natit gail len nəmav dereh lekurkur habat, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nədaŋan len nəmav dan namilelit hən nədaŋan.

* **24:30:** Dan 7.13 ‡ **24:31:** Nəboŋ gotoʋuv nətrampet, nəwalan han esəhor nəwalan hən nahəmadu. * **24:31:** Deu 30.4; Neh 1.9

³² AYesu ike, “Ivoi hən mət̃beləboi səhot nat-sua nəhai nafik ðeṽusani. Nəboŋ nəpashət nafik səmasmas am be todum̃oh, mət̃oləboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ. ³³ Len naṽide tomage-nan, nəboŋ mət̃beris natgalen p̃isi notomadhasor husuri, dereh mət̃eləboii ke natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai tia bopita. ³⁴ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̃isi ləbisarpoh. ³⁵ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.”

Utaut!

(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)

³⁶ AYesu isor am ike, “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot Tata səbōn, gai eləboii. ³⁷ Nagəman siNatun Nəvanuan dereh tehūm nəboŋ siNoah gail. ³⁸ Len nəboŋ siNoah gail, nəboŋ nilev sagəm sal, nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam̃ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nəək.* ³⁹ Nəvanuan gail ləsənanu səhot nəsa ðevisi van vəbar nilev egəm lev kuv galit p̃isi.* Nəboŋ aNatun Nəvanuan ðegəmai, dereh timaienan.

⁴⁰ “Len nəboŋ enan, dereh tikad naulum̃an toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴¹ Dereh tikad napəhaṽut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴² Imagenan, mət̃ehulahul, husur mət̃saləboi nəboŋ aMasta samit ðegəmai. ⁴³ Be mət̃eləboi səhot nategai: amahean naim

* **24:38:** Gen 6.9-7.5 * **24:39:** Gen 7.6-24

taləboi namityal nəvanuan vənvənah tagəmai, amahan talele hən nəvanuan asike təlavutur vi lohoim san. ⁴⁴ Gamit am mitimasutaut, husur aNaturan Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətsevətvat viri.”

Naslev todaŋ len nauman simasta san mai togon sədaŋ lan

(Luk 12.41-48)

⁴⁵ Ale aYesu iḃol ḃusan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən bəkətkəta təban naslev san gail len naim san, hən bəvəŋan galito len namityal tonor həni. ⁴⁶ Amasta bivaḃim, bisabḃ naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh təhəhaḃur habat. ⁴⁷ Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən bəkətkəta təban natit ḃisi san. ⁴⁸ Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoh a tut təbəlav.’ ⁴⁹ Beti etuḃat ḃas naslev gail lototoh len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototərog akis. ⁵⁰ Ale amasta dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri mai namityal naslev saləboii. ⁵¹ Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nəvanuan gəgəras lototohtoh lan. Len naut enan lutaŋ habat, kat ḃurḃur nariḃolit bathut loləŋon isa vəsa batbat.”§

25

Nəḃol ḃusan husur navensus tosəŋavur

§ 24:51: Len nasoruan ta Kris ike: amasta dereh tita kotov naslev, riŋ nahudhute len naut nəvanuan gəgəras gail lototohtoh lan.

¹ Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav hum nakiŋ, ike, “Datoləboi datbenənoŵ hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mai naven-sus tosəŋavur lotolav namial salit, yar van hən ləbēbubur mai naulumān bīlah.* ² Galit erim lovi hoŵon, erim lukad namitisau hən nəmauran tonor. ³ Navensus lotovi hoŵon, lupat namial salit gail be ləsəpat naoil ideh. ⁴ Navensus lotokad namitisau hən nəmauran tonor, lupat namial salit gail mai lupat nabiliwai hən naoil gail am.

⁵ “Nəboŋ naulumān bīlah tovəlo, navensus gail pisi losusuh metanoŵ, gol lupatmari. ⁶ Tuḅloh len mariug nəkaian sua evi məhat, ‘Məteris! Naulumān bīlah bogai! Gəm risi, ke “Ivoi,” maii!’ ⁷ Ale naven-sus gail lule məhat, logut kuv nadurinen nawik hən namial salit gail. ⁸ Be torim lotovi hoŵon lukel mai torim lotokad naləboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur namial sinamit gail ləsəpaŋ savoi, dereh limat.’ ⁹ Be alat lotokad naləboian luke, ‘Ao, datḅigol ḅimaienan, dereh naoil temidol hən gidat pisi. Mitia v̄ur ideh samito len naim p̄urp̄ur.’ ¹⁰ Ale luvan hən ləbēvuri. Be nəboŋ lotoyar van sal, naulumān bīlah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutah maii, loḅis lohoim hən nəlahan. Ale nəvanuan nauman ekəkol gat nabopita. ¹¹ Nəboŋ namityal topair, navensus lotov̄ur naoil lotəlmam, lukaī ke, ‘Nasuḅ, Nasuḅ, səŋav hən nabopita hən ginamito!’ ¹² Ris tosor var

* **25:1:** Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav, be nasoruan enan ipat gegai hən ḅisor vəsṽəsai nəḅol pusan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluṽoh sivensus bīlah, ale luvan hən ləbēbubur mai naulumān bīlah mai naluṽoh san. Nəboŋ naluṽoh toru arḅiḅon, nəlahan etuḅat.

galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nəsələboi kas gamito.’”

¹³ AYesu imaris kotov nəbōl enan ike, “Image-nan, mətəhulahul hən asike mətəbesumān navensus lotovi hoʋon, husur mətəsaləboi nəmariboŋ o namityal hən natəlmaman sagw.”

*Nəbōl ʃusan husur naslev totor mai nəvat
(Luk 19.11-27)*

¹⁴ AYesu isor tətəs husur natəlmaman san, ike, “Natohan pipihəbələn aGot len nəməv imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən bivan len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale eriŋ natit san gail len navəlalito. ¹⁵ Ilav nəvat mai galit ʋisusua tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai naslev sual am, ale ilav tosua mai naslev togon.† Ale vəha-sua ŋai eriŋ naut enan len nəyaran san. ¹⁶ Naslev tokad nətalent torim eum lan van ikad erim am. ¹⁷ Len nəvīde tomaienən, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am. ¹⁸ Be aten tokad nətalent tosua, evivile, ehir nəbūr len tan ale itavun susuan nəvat simasta san.

¹⁹ “Idareh buni amasta sislev galenan etəlmam hən bələboi nəsə lotogole len nəvat san. ²⁰ Naslev, amasta tolav nətalent torim maii, ipat nətalent torim am gəm həni ike, ‘Nasub, gulav nətalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.’ ²¹ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gu-daŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navəlañ, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəberin

† 25:15: Nətalent esua ŋai evi nəpūrʃuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

natit tisoḅur len navəlaṃ. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!

²² “Beti naslev, amasta tolav nətalent toru maii, egəm həni ike, ‘Nasuḅ, gulav nətalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’

²³ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman saṃ ikab! Govi naslev tovoi, todaṅ len ginau. Gudaṅ len natit tokəkereh notoriṅi len navəlaṃ, imaienan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəḅeriṅ natit tisoḅur len navəlaṃ. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!’

²⁴ “Beti naslev, amasta tolav nətalent tosua maii, egəm həni ike, ‘Nasuḅ, noləboii tia ke govi nauluṃan totaltal, len nəmatuan gulav nəhanian dan naut gəsəmbule lan, gotətəriv wit len naut gəsədaṅdaṅ namisurhute lan. ²⁵ Imagenan nomətahw, ale nua susuan nətalent saṃ len tan. Nəvat saṃ bogai.’ ²⁶ Amasta san isor vari ke,

‘Govi naslev tosa vəsa gotovekan. Gəḅinau ke notovi nauluṃan totaltal, gəḅinau ke notolav nəhanian dan naut nəsəmbule lan, gəḅinau ke nototətəriv wit len naut nəsədaṅdaṅ namisurhute lan, ²⁷ imabe gəsariṅ nəvat sagw len nalulutar? Gətagol tomaienan, nəḅoṅ nototəlmam, nətəlav nəvat sagw mai naintəres han.’ ²⁸ Ale ikel mai

nəvanuan nauman san gail ke, ‘Lav kuv nətalent dan ategai, lavi mai atea tokad tosəṅavur. ²⁹ Husur avan ideh toum tovoi len nəsa tokade, dereh nilav tisoḅur am maii hən ḅepul həni. Be avan ideh tomidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade,

dani. ³⁰ Naslev sagol natideh savoi, bar həni vivile len nəmargobut, len naut enan dereh tikad nətaṅan

mai na-desdes-batriṽoriṽ-an.’

Napəpəhwan naməkot hən navoian dan nəsaan

³¹ “Nəboŋ aNatun Nəvanuan bəgəmai len namənas hən nəyalyalan san, mai aŋel gail p̄isi, dereh tebətah len nabiltihai bətbətah san toyalyal hum nakiŋ. ³² Beti naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail p̄isi dereh liḅonḅon len nəhon. Ale dereh tēpəpəhun galito hum nəvanuan nasipsip topəpəhun nasipsip gail dan nənani gail. ³³ Dereh teriŋ nasipsip gail len nəmatu san mai nənani gail len nəmair. ³⁴ Beti nakiŋ dereh tikel mai alat len nəmatu san ke, ‘Gamit, aTəmagw tovoi buni hən gamito, mətegəmai! Mititoh pipihabəlan aTəmagw len naut toutaut həni tia m̄os gamito len natuḅatan, nəboŋ togol navile a pan. ³⁵ Husur nəboŋ notomalkəkət, mətovəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboŋ notovi metḅos, mətokis ginau vi lohoim samito; ³⁶ nəboŋ notomalmal hən nahurabat, mətukol nahurabat len ginau; nəboŋ notoməsah, mətokətkəta təban ginau; nəboŋ nototoh len naim bəbaŋis, mətogəm, m̄ədoŋ təban ginau.’ ³⁷ Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, ‘Nasuḅ, namtoris gotomalkəkət namtovəŋan gaiug ŋais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ŋais? ³⁸ Namtoris gaiug gotovi metḅos namtous gaiug vi lohoim sinamit ŋais? Namtoris gotomalmal hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ŋais? ³⁹ Namtoris gotoməsah o namtomədoŋ təban gaiug ŋais len naim bəbaŋis?’ ⁴⁰ Ale nakiŋ dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ

mættogole van hæn nêbathudud ideh sagw tovi ut kēmas ηai, mætugole van hæn ginau.’

⁴¹ “Beti dereh tipair, tikel mai alat len nēmair san ke, ‘Gamit, aGot togol nēmauran samit tosa vēsa, mætevi tut dan ginau, mætevi lan nēhab topaη vi sutuai aGot toutaut hēni tia mōs natēmat mai aηel san gail! ⁴² Husur nēboη notomalkēkat, mætsavēηan ginau; nēboη notomaduh, mætsēlav nēwai mai ginau; ⁴³ nēboη notovi metβos, mætsakis ginau vi lohoim samito; nēboη notomalma l hæn nahurabat, mætsakol nahurabat ideh len ginau; nēboη notomēsah o nototoh len naim bēbaηis, mætsamēdoη tēban ginau.’ ⁴⁴ Beti dereh lisor vari ke, ‘Nasuβ, ηais namtoris gaiug gotomalkēkat, o gotomaduh, o gotovi metβos, o gotomalma l, o gotomēsah, o gototoh len naim bēbaηis be namtsavi tarhēt samī?’ ⁴⁵ Ale dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nēboη mætsagole van hæn nēbathudud ideh sagw tovi ut kēmas ηai, mætsagole van hæn ginau.’ ⁴⁶ Beti alatenan dereh levi tut, vi lan nēpanismen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nēmauran vi sutuai.”*

26

*Na-sor-utaut-an hæn lēbitah gat aYesu
(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)*

¹ Nēboη aYesu tokēmaienan tonon, ikel mai ahai susur san gail ike, ² “Mætolēboii tia ke nēboη nēmariboη βeru βinoη dereh tikad nēPasova, ale aNatun Nēvanuan, dereh lerinī len navēlan alat lēβiβos gati len nēhai balbal.”

* **25:46:** Dan 12.2

³ Len namityal enan abilitàhai tutumav mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, luḃonḃon len nabilitàim sebilitàhai tutumav, nahəsan aKaiafas. ⁴ Lusor utaut hən ləḃigol nagərasian ale tah gat aYesu hən ləḃigol ḃimat. ⁵ Be luke, “Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nəvanuan gail ləḃeluvoh hən ləḃibal taṽtaṽor, mēdas natit gail.”

*Napəhaṽut sua evəhas aYesu
(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)*

⁶ Len nəḃoḃ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mō. ⁷ Ale napəhaṽut sua tolav nabotel lotoum həni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu tohan. Ilav nabotel enan topul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale eḃiri len nəkadun aYesu. ⁸ Nəḃoḃ ahai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəḃasi. Luke, “Imabe tomēdas natenan? ⁹ Ivoi am taṽur həni mōs nəvat tosoḃur ale təlav nəvat enan mai naməsal gail.” ¹⁰ Be aYesu toləḃoi natenan ikel mai galit ke, “Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau. ¹¹ Mitinau nategai! Naməsal gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau.* ¹² Nəḃoḃ alitegai toḃir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləḃitavuni. ¹³ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut ṽisi len navile a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor ḃusur nəsa alitegai togole, gol ke nəvanuan gail ləḃinau gati.”

*Ajutas isor utaut hən ḃeṽur hən aYesu
(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)*

* **26:11:** Deu 15.11

¹⁴ Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsan aJutas Iskariot, ivan hən abiltihai tutumav gail, ¹⁵ ike, “Nəberinj aYesu len navəlamito, mətudañ hən mət̃bilav nəvat tevis mai ginau?” Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.* ¹⁶ Len nəboŋ enan van, aJutas idas p̃isal hən b̃erinj aYesu len navələlito.

NəPasova naməkot

(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)

¹⁷ Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, ahai susur gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Goləŋon ke namteutaut hən gəb̃ihan nəPasova a be?” ¹⁸ Ale ike, “Mətevi lan nabiltivile Jerusalem. Dereh məteris naulunñan sual ei, ale kel maii ke, ‘Ahai p̃usan ike: Nəboŋ sagw egəm pəpadaŋ. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail len naim sam̃.’” ¹⁹ Nə ahai susur gail lugol nəsa aYesu tokel mai galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

²⁰ Nəboŋ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev hən ləb̃ihan. ²¹ Nəboŋ lotohanhan sal, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh terinj ginau len navəlan aenemi sagw gail.”* ²² Ahai susur gail nəlolit isa masuŵ, ale galit ṽisusua lotubat usi ke, “Nasuḅ, ase lai? Savi ginau a?” ²³ Isor var galit ke, “Gamit məttohanhan mai ginau, gamit sua torinj navəlan len nasiloh mai navəlagw, dereh terinj ginau len navəlan aenemi sagw gail. ²⁴ Husur aNatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̃o, avil atenan torinj aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san

* **26:15:** Zec 11.12 * **26:21:** Psa 41.9

gail, nēmauran sitenan tisa vësa tibatbat! Tavoi am hən atenan ke anan asike tēpasi!”* ²⁵ Ale aJutas, gai bēriŋi len navəlan aenemi san gail, gai am eusi ke, “Hai p̄usan, savi ginau a?” Ale aYesu isor vari ke, “Evoi, gaiug boh gukele.”

*Nəhanan məkot siNasub
(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)*

²⁶ Nəboŋ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, “Lavi, hani, nibegw bogai.” ²⁷ Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni ale ilavi mai galito, ike, “Gamit p̄isi mətəmun lan, ²⁸ husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail.* Nəda eg hagw b̄isel, eḅusan nəmatan sagw tohum natutumavan hən b̄erub̄at nəsaan gail dan nəvanuan tosoḅur. ²⁹ Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihabəlan aTəmagw, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəb̄emuni mai gamit ei.” ³⁰ Beti lokəkai hən nəb̄e hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Navəhuh Oliv.

*AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)*

³¹ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Len mariug egai dereh gamit p̄isi mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike,
“ ‘Dereh niḅabun nəvanuan nasipsip,
ale navəshəsip̄sip ligam ḅisusua.’”*

* **26:24:** Psa 22.2-19; Isa 53

* **26:28:** Exo 24.8; Jer 31.31-34

* **26:31:** Zec 13.7

³² Avil, nəboŋ nəbimat ale aGot ħigol nəbīle məhat, dereh neil a mō hən gamito vi lan naut a Kalili.”

³³ Ale aPita isor vari, ike, “Naut kəmas nəvanuan p̄isi ləbīgam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boŋ ideh!” ³⁴ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ŋai, a tahw hən nətoulum̄an ħəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor hənī ke gəsaləboi ginau!” ³⁵ APita ikel mai ke, “Ao, naut kəmas nəbimat mai gaiug, asike nukele ke nəsaləboi gaiug!” Ale ahai susur gail p̄isi lokəmaienan.

*AYesu isor tuŋ a Ketsemane
(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)*

³⁶ Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, “Mətebətah gegai, ale nivan ea hən nəbisor tuŋ.” ³⁷ Esəhar aPita mai anatun aSepeti gəlaru, aJemes mai aJon, etuŋat lolosa, nəlon isa vəsa habat. ³⁸ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuŋ! Ehum nalolosaan ikabut gol nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!”

³⁹ Nəboŋ toyar van kəkereh am, iḃov len tan, kəta vi pan, ike, “Tata sagw, ħike ħinor len naləŋonian sam̄, gilav kuv nabiliwai hən nə-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, Tata gīgol nəsa ŋai gaiug gotoləŋoni.”

⁴⁰ Beti etəlmam van hən ahai susur totor enan, isaḃ lotopatmari. Ikel mai aPita ke, “Mətsədaŋ səbar mətbīlele mai ginau len nəhaua tosua ŋai a?

⁴¹ Mətehulahul ale sor tuŋ hən asike mətbīteh len

* **26:39:** Len nasoruan siGot ta mō, nəboŋ lotoke nabiliwai, lusor husur nə-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan mai nəlol paŋpaŋ siGot.

nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləjon bigol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, edədasi.”

⁴² Ale aYesu eriŋ galit tətəs, isor tuṽ, ike, “Tata sagw, gəbike sanor len naləjonian sam̄ hən gəbilav kuv nabiliwai hən na-ləjon-isa-vəsa-an egai dan ginau, avil gəbike nemuni, gigol nəsa gotoləjoni!”

⁴³ Nəboŋ tosor tuṽ tononj etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətalit inoṽ masuṽ. ⁴⁴ Na eriŋ galit tasi am, ivan, isor mai aTəman tətəs hum togole tia. ⁴⁵ Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai galit ke, “Mətupət sal a? Mətunjav sal a? Məteris! Namityal egəm pəpadaŋ. Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta bogai! ⁴⁶ Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan bəriŋ ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴⁷ Nəboŋ aYesu tososor sal, aJutas tosua len tosəjavur pisan toru, egəmai. Itah mai nabiltiluṽoh lototəgau naḅu nəḅalan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail losəvat naluṽoh enan. ⁴⁸ Ale aJutas isor utaut hən naṽusanian sua mai galit a m̄o, ike, “Nəboŋ nəḅesum̄ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati.” ⁴⁹ Ale vəha-sua ɳai ivan hən aYesu ike, “Ivoi, Hai pusan,” ale esum̄ nətarhon. ⁵⁰ AYesu ikel maii ke, “Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm m̄osi.”

Beti logəm təban aYesu, lutah gati. ⁵¹ Na galit sua lototah mai aYesu eliv kuv naḅu nəḅalan san, ita kotov nədariŋan naslev seḅiltihai tutumav. ⁵² Beti aYesu ikel maii ke, “Riŋ təlmam

hən naβu sam̃, bathut avan ideh tobāl hən naβu nēbālan, dereh naβu nēbālan tigol nēmatan san!

⁵³ Gamit mētsaləboii ke noləboi nēbeus aTəmagw hən na-vi-tarhəte-an san. Ale nētausi, gai tasəvat nabiltivəshəŋel tovi 12 gag ŋai. ⁵⁴ Nətagol tomanen, natosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh mabe?”

⁵⁵ Len namityal enan ŋai aYesu ikel mai naluʋoh ke, “Imabe mətogəm, lav naβu nēbālan mai nəbatw gail gəmai hən mətbitah gat ginau hum notovi vanuan nēbālan toke tiβal mai alat lotoil a m̃o? Imabe mətsətah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot? Nəbətah, noʋusan ei len nəmariboŋ ʋisi. ⁵⁶ Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur ʋisarpoh.”

Beti ahai susur san ʋisi loriŋi, lugam mətahw dani.

*NəSanhitrin lukot hən aYesu
(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)*

⁵⁷ Nəboŋ lotogam dani tonon, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim siKaiafas tovi ʋiltihai tutumav, ale ahai ʋusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail luβonβon ei. ⁵⁸ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar naholəvat todar vis naim seβiltihai tutumav. Ale nəboŋ tobis lan, ebətah ei mai nəvanuan nauman gail hən ʋeris nəsa ʋevisi.

⁵⁹ Len naim, aβiltihai tutumav mai nəSanhitrin ʋisi ludas vanuan gəgəras gail ləβidam̃ hən ləβelibliboŋ ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a m̃o loləboi ləβigol ʋimat sile. ⁶⁰ Be ləsəsaβ nalibliboŋan

ideh tonor hən aYesu bimat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isobur lotogəmai. Naməkot hən galito, eru arogəmai. ⁶¹ Aruke, “Ategai ike, ‘Noləboi nəbigol naim siGot bimasirsir ale um tətəs həni len nəmaribonj bitor.’ ”† ⁶² Beti abiltihai tutumav ile məhat ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəbetətəs gol gaiug? Na-kel-koti-an səlaru ekitin a?” ⁶³ Be aYesu sator. Ale abiltihai tutumav ikel maii ke, “Nukel idanə mai gaiug len nahəsən aGot nəkadun nəmauran, ke, gəbevi aKristo, aNatun aGot, gikele mai ginamito!”

⁶⁴ AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh məteris aNatun Nəvanuan bəbətah len navəlan nəmatu siGot tovi abiltidanə. Dereh məteris bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun taṽtaṽor, itar nahurabat san hən beṽusan tomətahun nasoruan siYesu. Ike, “Gai isor mədas aGot! Imabe datolənon nəvanuan ideh am hən bikel kot nəsaan sitegai? Gamit mətosəsəlonə hən tosor mədas aGot! ⁶⁶ Gamit mətunau məb həni?”

Lusor vari ke, “Inor hən bimat! Timasmat!”*

⁶⁷ Beti loṽulai nəhon aYesu, lotuhi, luṽosi.*
⁶⁸ Lohələsi ke, “Kristo, gətavi aKristo gəpəhav utaut! Kel mai ginamito, ase iṽos gaiug?”

APita ikele ke saləboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

† **26:61:** Jon 2.19. AYesu sakele ke, “Noləboi nəbigol naim siGot bimasirsir,” ike “Mitigol naim siGot timasirsir.” * **26:64:** Psa 110.1; Dan 7.13 * **26:66:** Lev 24.16 * **26:67:** Isa 50.6

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav, ale natəbarehreh tovi slev egəm həni ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili.” ⁷⁰ Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, “Gusor husur nəsa? Ginau nəsaləboi nəsa gotokele!” ⁷¹ Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, “Ategai itah mai aYesu ta Nasaret.” ⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsan aGot ike, “Ginau nəsaləboi atenan!” ⁷³ Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadaŋ logəm həni, lukel mai aPita ke, “Kitin, gaiug am govi galit sua. Nəboŋ namttosəsəloŋ hən nadolom̃, namtosəsəloŋ ləboii ke govi auleKalili, nadolom̃ ikel uri.” ⁷⁴ Beti len nahəsan aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan! Asike nəbəkيتين, aGot tipansem ginau!”

Vəha-sua ŋai natoulum̃an ekəkəraiko. ⁷⁵ Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, “A tahw hən natoulum̃an bəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”* Nasoran siYesu a m̃o etunus nəlon aPita, ale evivile, itaŋ habat.

27

*Loriŋ aYesu len navəlan aPilate
(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)*

¹ Pelan han, dudulan somilan, abiltihai tutumav pisi mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, luḅonḅon tətəs hən ləbihol kitev naḅisal hən

* **26:75:** Mat 26.34

læbigol aYesu ðimat.* ² Beti lubaņis gati, losəhari van, loriņi len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

*AJutas itahətah hən gai
(Uman 1.18-19)*

³ AJutas, toriņ aYesu len navəlan aenemi san gail, nəboņ torisi ke nəSanhitrin toriņi ke aYesu ðimat, aJutas ipair dan nəsa togole. Ilav təlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail.

⁴ Isor təvah mai galit ke, “Ginau nugol nəsaan husur noriņ ategaii len navəlamito hən ðimat naut kəmas sagol kas natideh tosa.” Ris lotoke, “Natenan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug.”

⁵ AJutas ibar hən nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahətah hən gai gabag hən ðimat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, “Sanor len nalo hən datberin nəvat egai hən ðiðon mai nəvat hən naim siGot bathut ebiņbiņal, eṽur nəda hən nəmatan sivan sua.”

⁷ Imagenan, luhol ðonðon. Nəboņ lotohol tonon, loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ðulau. Loṽur nətan enan hən ðegəm vi ut natətavunan simetðos gail. ⁸ Husur natenan, lokis nətan enan hən Marireu hən Nəda van vəbar nəboņ ta daməjai. ⁹ Beti nəsa ahai kelkel ur, aJeremiah totsi, isarpoh. Ike, “Lulav nakoin nasilva tovi 30, nəvat alat a Israel lotodam̃ hən læḃeṽur atenan həni, ¹⁰ ale loṽur nəmarireu sivan sua togol

* **27:1:** Asike alat a Rom lotoil a mō læḃidam̃ həni, naJu gail lodədas læbigol avan ideh ðimat.

natit hæn nêtan bûlau, hum Nasuḅ aGot tokele hæn ginau.”*

*aYesu a m̄o hæn aPilate
(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)*

¹¹ Nêboŋ lotosəhar aYesu van hæn nêgavna ta Rom tonon, eil len nêhon. Ale agavna Pilate eusi ke, “Gaiug govi kin seJu gail a?” aYesu isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”

¹² Be nêboŋ abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hæn nêvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh. ¹³ Beti aPilate eusi ke, “Gəsasəsəlon hæn natit tosoḅur lotosor tas gaiug hêni a?” ¹⁴ Be aYesu sator vari, sakel kas natuh-soruan ideh, gol nêgavna iḅan habat lan.

*Pilate eriŋ aYesu len nêmatan
(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)*

¹⁵ Len Nêhanan nêPasova ḅisi, nêgavna ikad naḅide sua. Idam̄ hæn avan sua totoh len naim bəbaŋis ḅevivile husur naləŋonian sinaluḅoh.

¹⁶ Len nêboŋ enan, len naim bəbaŋis, ikad naulum̄an sua nêvanuan ḅisi lotoləboii, nahəsan aYesu Parappas. ¹⁷ Nêboŋ naluḅoh lotoḅonḅon sal, aPilate eus galit ke, “Mətoləŋon ke nigol ase tevivile? aYesu Parappas o aYesu lotokisi hæn aKristo?”

¹⁸ (aPilate eləboi buni ke naJu gail lorin aYesu len navəlan husur lototaḅulol bulosi.)

¹⁹ Len namityal enan, aPilate ebətah len nêhai bətbətah hæn nakotan. Nêboŋ toḅətah maienan, asoan esəvat napisulan van hêni toke, “Sagigol

* **27:10:** Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

natideh hən atenan tonor, bathut daməjai len nabəber, noləjon isa masuṽ husuri.”

²⁰ Avil abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail lusorsor mai naluṽoh hən ləbigol husur galito, us aPilate hən bigol aParappas bevivile mai aYesu bimat. ²¹ Imaienan, nəboj agavna tous galit tətəs ke, “Mətələjon nəbigol gəlar ta be bevivile mōs gamito?” Lusor vari ke, “Parappas!” ²² APilate esəhoṽut, eus galit ke, “Bimagenan, nigol nəsa hən aYesu lotokisi hən aKristo?” Galit p̄is luke, “Timat len nəhai balbal!” ²³ Ris aPilate tous galit ke, “Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?” Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

²⁴ Nəboj aPilate toləboii ke edədas bigol natideh hən beğəgel hən nənauan salito, be nabiltimədasian etuḅat len naluṽoh, ilav nasiloh topul hən nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkəsəval.† Ikel mai galit ke, “Nəda hən nəmatan sitegai, səpat len ginau. İpat len gamito!” ²⁵ Beti nəvanuan gail p̄isi lusor vari ke, “Nəda hən nəmatan san tipat len ginamito, mai len nəpasusan sinamito!” ²⁶ Beti igol aParappas evivile mōs galito, be igol nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale eriṽ aYesu len navələlito hən ləbip̄os gati len nəhai balbal.

† **27:24:** Ekəkəsəval hən beṽusani ke gai ehur nanoran, sagol natideh tolabur nanoran. ‡ **27:26:** Nəboj nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nəhau tokad natuhmetəlai o nahudhubələsehṽ gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hən nəmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nəpanismen totibau toləboi bigol nəmatan.

*Nasoltia gail lusor viles aYesu
(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)*

²⁷ Beti nasoltia sigavna gail losəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit þisi luþonþon garu lan. ²⁸ Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiŋ lan. ²⁹ Lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum naþulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. Loriŋ natsua hun nəhaie len navəlan nəmatu hum nəhai sekiŋ. Beti lotəŋedur bathurien, lotuþat sor vilesi ke, “Sal suh nakiŋ seJu gail!” ³⁰ Loʋulaii, ale lusəbul nate-nan hun nəhaie dani, luʋas nəkadun həni. ³¹ Nəboŋ lotosor vilesi tonon, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətəs, ale losəhari van hən ləbiþos gati len nəhai balbal.

*Luþos gat aYesu len nəhai balbal
(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)*

³² Len nəyaran salit dan naþiltivile, lobubur mai auleSairin sua nahəsən aSimon. Lugol atenan ipat nəhai balbal siYesu. ³³ Nəboŋ lotobar naut a Kolkota (namilen nahəsenan tovi Naut hən Nabəlashukadhutəmat). ³⁴ Lulav nəwain lotobul hən natit tokon masuʋ lan maii, be nəboŋ aYesu tomun risi, emətahuni. § ³⁵ Beti luþos gati len nəhai balbal.*

Nəboŋ lotoþos gati tonon, lopəpehun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləbisəb ase þilav nahurabat ʋisusua. ³⁶ Ale lobətah, kətkəta kəkol hən aYesu ei.

§ **27:34:** Psa 69.21. Lobul hən natit tokon masuʋ len nəwain hən nabus hən na-þos-gati-an asike þibar masuʋ hən avan ideh lotoþos gati len nəhai balbal. * **27:35:** Psa 22.18

³⁷ Lutos gat nəsə aYesu togole tosa, ale loriŋ na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun. Ike, “AYesu bogai, Kiŋ seJu gail.” ³⁸ Ikad nəvanuan vənvənah eru artotahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.

³⁹ Nəvanuan gail lotovot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loŋit nəholit van həni,* ⁴⁰ luke, “Gaiug goləboi gəbigol naim siGot bimasirsir ale len nəmariboŋ bitor um təlmam həni a? Bimagenan, gəbevi aNatun aGot, lav kuv gaiug gabag! Mariŋ dan nəhai balbal!”*

⁴¹ Len nəvide tomaienən, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail mai ahai pusan gail hən nalo lusor vilesi, luke, ⁴² “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas bilav kuv gai! Inau ke tovi kiŋ seIsrael a? Bimagenan, timariŋ dan nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke tovi kiŋ. ⁴³ Eriŋ nəlon len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Image-nan, gagai aGot bələŋoni, tilav kuvi.”*

⁴⁴ Nəvanuan vənvənah gəlaru artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienən, arohəlası.

Nəmatan siYesu

(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

⁴⁵ Len natubliəl nəmargobut ikabut gol piŋ naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau. ⁴⁶ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat len nasoruan matmat san ke, “Eli, eli, lema sapahtani!” namilen, “Got sagw, Got sagw, goriŋ gabulan ginau sil nəsa?”*

* **27:39:** Psa 22.7 * **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19 * **27:43:** Psa 22.8
 * **27:46:** Psa 22.1

⁴⁷ Nəvanuan galevis lotoil ei lotosəsəlon həni, lunau suluvi, lunau ke tokis aElijah. ⁴⁸ Vəhasua ηai galit sua ilav nasponents** igol topul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən bəmuni.* ⁴⁹ Be galevis am luke, “Riηi! Datebunus risi ke aElijah dereh tegəm lav kuvi o teβuer.”

⁵⁰ Beti aYesu ikai habat tətəs am, eməsol, imat.

⁵¹ Len namityal enan ηai, nəkaliko mətortor to-tahətah len naim siGot, tuβat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.* Nətan ekurkur, nəvat gail lumaβulβul, ⁵² nəβurhuvat nəmatan losəηav. Ale aGot igol nəvanuan isoβur lotovi esan lule məhat dan nəmatan. ⁵³ Ale lovivile dan nəβurhuvat nəmatan gail. Husur na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu ləbis len nəbilitivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hən nəvanuan isoβur.

⁵⁴ Nasenturion mai nasoltia gail lotokətkəta kəköl hən aYesu len nəhai balbal, nəboη lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomətahw habat. Luke, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

⁵⁵ Len naut enan ikad napəhaβut tosoβur lotohusur aYesu, kətkəta təban len nəyaran san a Kalili gəmai. Alatenan loil a tut dan nəhai balbal, lokəta ris nəsa tovisi.* ⁵⁶ Galit galevis lovi aMeri ta Mak-tala; togon aMeri anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

*Nətavunan siYesu
(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)*

** **27:48:** Nasponents evi nəkasbəta nətəs. Evi natsua tomədmədau toyəηəη totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivöl. Ibaη βur.

* **27:48:** Psa 69.21 * **27:51:** Exo 26.31-33 * **27:55:** Luk 8.2-3

⁵⁷ Nəboŋ namityal pəpadaŋ ħimasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu, ⁵⁸ ivan hən aPilate. Eus niben aYesu. APilate idam həni ale ikele idaŋ ke lipat niben mai aJosef. ⁵⁹ Na aJosef eruŋ gole len nəkaliko tovi linen toveveu. ⁶⁰ Eriŋi len nəburhuvat nətavunan san toveveu, tota pūpuli tia len nəvat. Erib hən nəbiltivat hən ħipat gol nabopita hən nəburhuvat nəmatan enan, ale ivan. ⁶¹ AMeri ta Maktala mai aMeri togon arobətah a nŋo, a tut kəkereh dan nabopita hən nəburhuvat nəmatan.

Lokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan

⁶² Pelan han, tovi nəmariboŋ tohusur Nəboŋ hən Nautautan hən nəPasova, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luḃonḃon, luvan hən aPilate. ⁶³ Ale luke, “Nasub, namtunau təlmam hən nəsa nəvanuan gəgəras egaii tokele nəboŋ tomaur sal. Ike, ‘Len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol nile məhat.’* ⁶⁴ Imaienan, namtuke gikele hən nasoltia sam gail ke lekətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan vəbar nəmariboŋ titor. Asike datḃigole, ahai susur san gail hum ma ləbevənoh niben ale kel mai nəvanuan gail ke tole məhat dan nəmatan tia! Ale ħimaienan, nagəgərasan enan dereh tesəhor nagəgərasan tokele a nŋo.”

⁶⁵ APilate isor var galit ke, “Səhar nasoltia nakətkəta-kəkol-an gail van, ale len namitisau ideh məttokade, mətekətkəta kəkol gat nəburhuvat.” ⁶⁶ Ale luvan, lokəkol gat nəburhuvat nəmatan, loriŋ na-burut-gati-an lan ale loriŋ nasoltia gail

* **27:63:** Mat 16.21, 17.23, 20.19

hən ləbəkətkəta kəkol həni. Lugol natgalenan len nəSappat.

28

*Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)*

¹ Nəboŋ nəSappat enan tonon, nəmav topitau dudulan somilan, len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis naḅurhuvat nəmatan.* ² Vəha-sua ŋai ikad nabiltidu, bathut aŋel sua siNasub̄ evi pan dan nəmav, ale erib kuv nabiltivat topat gol naḅurhuvat, ebətah lan. ³ Nənahənah han emial hum nəkabil mai nahurabat san epəhw yesyes hum nasno. ⁴ Nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən naḅurhuvat, ninelit epil lan, lom̄inm̄inikot, luteh matmatiov. ⁵ Beti aŋel isor mai napəhaḅut gəlaru, ike, “Samremətahw! Noləboi məruke mərəris aYesu lotogol tomat len nəhai balbal. ⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia sum̄an ŋai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan. ⁷ Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, ‘Səsəlon! AGot igol ile məhat dan nəmatan. Dereh teil a m̄o hən gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh mətərisi ei.’ Enan ŋai na-kel-uri-an sagw.”

⁸ Napəhaḅut gəlaru arugam tutut dan naḅurhuvat. Aromətahw be aropul hən nakemkeman ale arusaḅsaḅut hən arbikele mai ahai susur san gail. ⁹ Vəha-sua ŋai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, “Ivoi!” Arogəm həni, arotəgau gat

* **28:1:** Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * **28:1:** Mat 27.56

narien gəlaru, arulotu həni. ¹⁰ Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Samremətahw. Mirivan, kel mai aʋagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginaw ei.”

Na-kel-uri-an sisoltia gail

¹¹ Nəboŋ napəhaʋut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan lovi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pisi tovisi mai abiltihai tutumav gail. ¹² Abiltihai tutumav gail luḃonḃon mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail ale ludam̃ hən na-sor-utaut-an sua. Lulav nəvat isoḃur mai nasoltia gail, ¹³ lukel mai galit ke, “Mətekəmaiegai ke, ‘Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh niben nəboŋ namttopat.’ ¹⁴ Agavna Pilate ḃesəsəloŋ hən natenan, dereh namtetəŋov nəlon hən asike məḃikad nəpanismen ideh.” ¹⁵ Imaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa abiltiju gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, naJu gail lukele van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁶ Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan naʋehuh aYesu tokel mai galit tia hən ləḃevi lan. ¹⁷ Nəboŋ lotorisi ei, lulotu həni, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an. ¹⁸ AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, “AGot aTəmagw ilav mai ginaw nədaŋan hən na-il-a-mō-an pisi len nəmav mai len navile a pan. ¹⁹ Imagenan, mitivan hən məḃeḃusan naluḃoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləḃegəm vi hai susur sagw gail. Baptais

hən galito len nahəsan aGot aTata, aNatun mai aNunun.* ²⁰ Vusan galito hən ləb̃igol natit p̃isi no-tokele todaŋ mai gamito. Nau gat nategai: ginau nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen natit p̃isi.”

* **28:19:** Uman 1.8

**Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of
Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu,
Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de
Uluveu, Vanuatu.**

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd